

TVOŘIVÁ

DRAMATIKA

10 * 93

Pohneme inteligencí?

Nastal v naší škole čas projektů?

Co vidí voda

Havrane z kamene

TVOŘIVÁ DRAMATIKA ROČ. IV číslo 10

(Divadelní výchova
roč. XV)

Llistopad 1993

■
Vydává IPOS
- pracoviště ARTAMA
ve spolupráci
se Sdružením pro tvořivou
dramatiku

■
Registrační značka :MK ČR
6628

■
Řídí redakční rada :Jakub
Hulák,
Jana Konývková,
Jaroslav Provazník,
Vladimíra Spilková,
Irina Ulrychová

■
Odpovědný a výkonný
redaktor
Jaroslav Provazník

■
Adresa redakce :
Centrum dětských aktivit,
ARTAMA, Křesomyslova 7,
P.S. 2, 140 16 Praha 4,
tel. 02/43 83 29,
fax : 02/43 89 35

■
Obálka (s kresbou
Jiřího Kalouska) a maketa
Jana Šavrdová,
kresby Jana Roztočilová

■
Tisk IPOS Praha
Praha 1993
Náklad 1000 výtisků
Cena čísla 15,-Kč
Vychází čtyřikrát do roka
Podávání novinových
zásilek povoleno
Ředitelstvím pošt Praha
č.j. NP 1472/1993
ze dne 3.8.1993

OBSAH

Hana Kasíková: Pohneme inteligenci?

1

CESTY K ČLOVĚKU

Hana Kasíková: Nastal v naší škole čas projektů?

3

Milada Mašatová: Co vidí voda

4

Daisy Mrázková: Co je to proti pomněnkám

6

Irena Konývková: Drama in Education: Integrace

8

MOSTY

Jan Slavík: Ve výtvarné výchově na křižovatkách času

9

CESTY K DIVADLU

Lenka Lázňovská: Institut pedagogiky hry a divadla

při Vysoké škole umění v Berlíně

11

22. národní přehlídka dětských recitátorů a recitačních kolektivů

Jaroslav Provazník: Prachatické dvojče

14

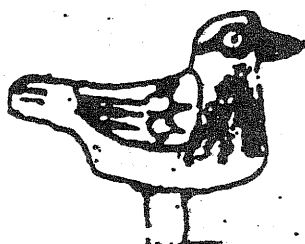
Tomáš Pěkný - Jana Křenková: Havrane z kamene

15

LITERATURA RECENZE BIBLIOGRAFIE

Obsah periodika Divadelní výchova 1964-1974 (VII. část)

29

POHNEME INTELIGENCÍ ?

■ Stala se neodmyslitelnou součástí našich životů jako třeba hodinky. Stejně jako čas je také měřena, aniž přesně víme, co to vlastně měříme. A podobně jako zaměření času nosíme i znamení inteligence: dle naměřených hodnot patřičně hrdě, "na štítě", v případě opačném zcela opačně. Slovo "intelligence" užíval již římský řečník Cicero a označoval jím lidskou schopnost řídit se rozumem, vůlí a city, anglický filozof, sociolog a psycholog H. Spencer pak hovořil o schopnosti přizpůsobovat vnitřní vztahy vnějším. Ani 20. století nepřišlo s jednotnou definicí inteligence, zato přišlo s myšlenkou, že jak je někdo chytrý nebo hloupý, lze měřit. Jak již bylo zmíněno, co je vlastně měřeno, je poněkud nejasné /také jedna z definic inteligence zní : inteligence je to, co měří testy/.

Podle Wechslera je inteligence úhrnná nebo globální schopnost individua účelně jednat, rozumně myslet a vypořádat se účinně se svým okolím, Terman chápal inteligenci jako schopnost abstraktně myslet., Bumke jako schopnost myšlení a zvláště souzení a usuzování vůbec, Lindworski jako schopnost chápat vztahy, Stern a řada jiných autorů za inteligenci označuje schopnost přizpůsobit se novým životním podmínkám, užívat zkušenost v nových situacích. Ne málokdy se ozývá, že pojem inteligence je statistickou konstrukcí, která je užitečná, přičemž nevíme nic o její podstatě.

Nesporná užitečnost některých lidských konstrukcí se však občas trochu zvrtné. Znáám osvíceného otce psychologa, který se urputně brání znát IQ svého syna. Zdůvodnění? "Vím, že v tom, jaký člověk je, znamená IQ jen pranepatrně. Stejně mám obavy, že by se můj pohled na syna příliš

točil okolo tohoto čísla a já se nevyhnul určitým reakcím, určitému prožívání a chování, které by mohlo poškodit naše vztahy...!"

Znáám však také učitele a ředitele škol, kteří např. při diferenciaci dětí do tříd "studijních" a "praktických" povolají na pomoc vědu, čili testy inteligence, a od určitého čísla směřují děti tam či onam. O tom, co říká skutečná věda psychologie a pedagogika čili že úspěch v učení determinují mnohdy více jiné faktory, zejména motivace, že vyselektovaná "áčka" a "béčka" mají méně podmínek k rozvoji, než kdyby zůstala pospolu, už nechtějí slyšet.

A ještě jednu podstatnou věc ve vztahu k inteligenci říká psychologie - alespoň ta část, která ve sporu mezi vlivem dědičnosti a prostředí více fandí prostředí : S inteligencí se dá hýbat!

"Každý se může naučit zvyšovat svou intelektovou výbavu," poznamenává Reuven Feuerstein /Izrael/, jeden z těch, kteří v minulých desetiletích přispěli k novému porozumění lidské inteligence a procesu učení. Stovky výzkumníků na poli psychologie, biologie, fyziologie, neurologie a umělé inteligence studují systém těla i mozku, aby lépe pochopili, jak se lidské bytosti učí, jak myslí, jak rozvíjejí své kapacity, a aby prozkoumali cesty, jak stimulovat a podporovat tento růst.

Jedním z výsledků je právě ono pro každého rodiče, učitele, vychovatele /koneckonců i pro každé dítě/ optimistické: inteligenci se lze naučit! Není to statická struktura, která je tu především od toho, aby byla poměřena a aby predikovala náš budoucí výkon ve škole i v životě, ale lze ji nazírat jako otevřený,

dynamický systém, který se může vyvíjet v každém věku.

Toto hledisko podpořil např. výzkum M. Diamonda: ukazuje, že mozek se mění fyziologicky v odpověď na učení a získávání zkušenosti, a zabývá se podmínkami, jež posilují vývoj nových nervových spojení, tohoto "hardware" inteligence. Tyto podmínky vyplývají jednak ze zdravého kardiovaskulárního a pulmonálního systému, jednak se vztahují k tomu, co nazýváme pozitivní, podporující, stimulující prostředí. Spojení mezi myslí a tělem je jasné a důsledky pro výchovu a vzdělání jakbysmet.

Úplným pokladem pro pedagogy je učení H. Gardnera. "Inteligenci nemáte jednu, inteligenci máte sedm," praví Gardner ve své knize *Frames of Mind*. Které to jsou? Podle Gardnera verbální, logicko/matematická, vizuálně/prostorová, tělesně/kinestetická, interpersonální a intrapersonální.

Tuto mnohostrannou inteligenci má každý z nás jinak uspořádanou: někdo z nás je víc chytrý ve slovní, verbální oblasti, někdo v matematicko-logické, někdo je více sociálně inteligentní - snadno pochopí vztahy mezi lidmi v sociální situaci a jedná na základě tohoto pochopení. Každá z těchto inteligencí vyžaduje speciální podněcování a rozvoj. Naše škola však preferuje především dvě z nich: verbální a matematicko/logickou. Není sporu o to, že tyto dvě inteligence jsou v informační společnosti podstatné : důležitost ostatních pěti však tím není popírána. Vztahuje se jak k výchově talentů - budoucích výtvarníků, hudebníků atp., tak k výchově slabších žáků, pro něž tradiční cesty vzdělávání, které volí škola, nejsou těmi nejschůdnějšími. Tak. A teď se konečně dostáváme

k partiím, které mohly být také uplatněny na samém začátku článku, čili ke zdůvodnění toho, proč o inteligenci zde, v časopise Tvořivá dramatika a ne v časopise jiném. Podobně totiž jako se tato psychologická východiska stávají základním kamenem těch nejsoučasnejších koncepcí vyučování /např. v USA v tzv. Key School v Indianopolis je z hlediska sedmi inteligencí vybudováno celé kurikulum/, hlásí se i výchovné drama k teorii mnohostranné inteligence jako ke svému základnímu teoretickému postulátu. Doloženo slovy, ale i praktickou činností Jonothana Neelandse, učitele výchovného dramatu ve Warwicku /Velká Británie/, který v letošním kursu pro české a slovenské pedagogy zvýraznil právě důležitost teoretických východisek dramatické výchovy: vedle teorie dramatu a lingvistických škol je to učení J.S. Brunera, L.S. Vygotského a H. Gardnera.

Gardnerovo pojmenování tělesně/kinestetické inteligence inteligenci báзовou zvýrazňuje funkci pohybu včetně pohybu vnitřního - prožitku i při startu k výkonům netělesným, k podpoře inteligenci dalších. V jiném hávu tak znovuožívá heslo velkého amerického pragmatického pedagoga Johna Deweye "learning by doing". Fyzická manipulace s předměty a materiály, multi-senzorická a rytmická cvičení, pohybové aktivity, integrace pohybu a smyslu vedou k fyzickému zakódování informace, k jejímu přenosu z abstraktní, symbolické roviny na rovinu konkrétní: tím také vedou k vyšší úrovni učení a paměti.

Dramatická výchova a její strategie a techniky včetně "role playing" podporují nejen vidění informace "jinak", její celostnost, ale mohou se stát základnou pro její tvorbu. Dramatizace podobně jako vizualizace je pak jedním z plnohodnotných algoritmů tzv.

konstruktivní školy, školy, která nejen poznání předává, ale především ho vytváří.

Na tělesně/kinestetické bázi vznikají předpoklady pro efektivní pojmové učení, pro aktivní osvojení i vysoce abstraktních pojmů, pro podněcování verbální inteligence. Stejně však může být tato báze startem k výkonům, které se opírají o vizuálně/prostorovou, interpersonální a intrapersonální a jiné inteligence, stejně tak jako např. báze muzikální. /Zajímavým příkladem byla např. práce učitelky, která na základě muzikálním živila inteligenci matematicko/logickou u žáků zvláštní školy./

Teorie sedmi inteligencí tak rozšiřuje okruh učebních strategií. Alespoň část z nich by měla být kompatibilní s druhem inteligence, která je u dítěte výrazná, další z nich je táhnou k novým způsobům myšlení a učení. Připočteme-li ještě další teorie inteligence a neurologické výzkumy /učení o specifických funkcích levé a pravé mozkové hemisféry a možnostech jejich propojování, tzv. teorie triunity mozku Paula Mac Cleana o třech částech nebo vrstvách mozku

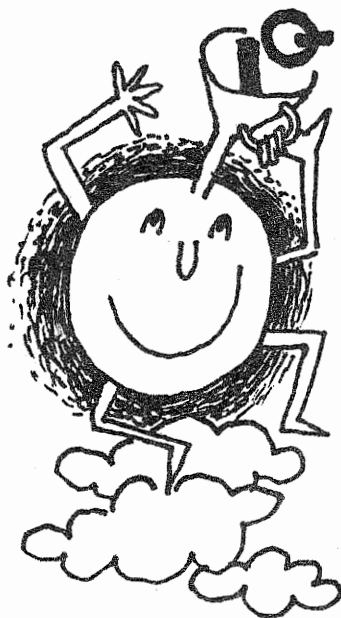
a jejich funkcích, která osvětluje blíže problematiku emočního útlumu nebo naopak usnadňování učení/ a pedagogické poznatky o učebních stylech, kooperativním učení atp., naskýtá se tu už dost solidní odrazový můstek teorie k variabilitě postupů praxe. Variabilitě, která má však jedno pojítko: pomoci každému dítěti na cestě jeho růstu.

Pozn.: Vědci sami souhlasí, že jejich teorie jsou mnohdy jen racionálním potvrzením toho, co dělají učitelé intuitivně. Takové učitele znám a bývá mi líto, že jejich zkušenost není více rozšířena. Z toho vychází má prosba a nabídka zároveň:

Pokud učíte - ať dramatickou výchovu, či jakýkoliv jiný předmět - a užíváte způsoby, které pracují s mnohostranností naší inteligence, tj. např. na základě muzikálním podněcujete výkony v oblasti matematicko/logické či na základě tělesně/kinestetickým výkony v oblasti vizuálně/prostorové, napište mi prosím CO A JAK DĚLÁTE. Pokusíme se sestavit z vašich příspěvků /kratších i delších/ publikaci, která by se mohla stát inspirací pro další učitele.

HANA KASÍKOVÁ

katedra pedagogiky FF UK
Celetná 20, Praha 1

LITERATURA:

- Dickinson, D.: *New Horizons. In Context*, No. 13, 1983.
Fuller, R.: *Beyond IQ*, *ditto*
Mac Rae-Campbell, I.: *Whole Person Education*, *ditto*
Samples, B.: *Open Systems, Open Mind*, *ditto*
Costa, A.L.: *Techning for Intelligence*, *ditto*
Hackney, P.: *Moving Wisdom*, *ditto*
Clark, B.: *Integrative Education*, *ditto*
Toman, J.: *Jak zdokonalovat sám sebe, Svoboda, Praha 1980*
Nakonečný, M., Hyhlík, M.: *Malá encyklopedie současné psychologie, SPN, Praha 1973*

NASTAL V NAŠÍ ŠKOLE ČAS PROJEKTŮ?

■ Když Vladimír Pařízek předložil ve své knize K obsahu vzdělání a jeho soudobým přeměnám v roce 1984 problematiku nejzapeklitější pedagogické kategorie (jak nahlíží obsah vzdělání většina pedagogů), ponoukal v ní také své čtenáře k nahlédnutí do třídní knihy. Pokud čtenář nahlédl, byl nalistoval jen stránku jednoho vyučovacího týdne, pochopil autorovo volání po celku poznání a celku vzdělání. Valivý pohyb, Fraňa Šrámek - antimilitarista, Metabolismus tuků, Kotoul s výskokem, Dobytí Bastily, Předpřítomný čas v angličtině - to a další a další učivo oznamují jednotlivé rubriky. Co takhle udělat průřez hlavou žáka po skončení pátečního vyučování? Zcela seriózní výzkumy prokázaly nesourodost, nepropojenost poznání, rubriky, škatulky, šuplíčky učiva, které žák vytáhne jen v určeném předmětu, bez schopnosti použít cokoliv v předmětu jiném či dokonce v životní situaci.

Teorie nabízela a školní praxe v jisté - byť omezené míře - akceptovala některé přístupy umožňující tyto přehrádky prolomovat: vnitřipředmětové vztahy, mezipředmětové vztahy a jejich řešení prostřednictvím koordinace učiva, tzv. sítěšních předmětů, syntetizujících předmětů (těch jako ideálů kynoucích nám ze zahraničních škol), praktické činnosti žáků aj. Učební projekty v teoretických doporučeních jmenovány nebyly a z praxe školy jako by vymizely, ač prezentují to, co nemnohé vzdělávací prostředky: Propojení obsahových otázek (co učit) s procesními (jak to učit a jak se učit).

V posledních letech se učební projekty po dlouholeté odluce vracejí a spolu s nimi a prostřednictvím nich (právě pro mnohorozměrnost tohoto prostředku) i diskuse o podstatě školy, podstatě vzdělávání, jeho základních principech. Bazální podoba učebních projektů zůstala stejná tak, jak je popisována ve 20. - 30. letech tohoto století. Změnily se jen podmínky, v kterých jsou projekty uplatňovány, a také vědní o učební činnosti dětí a dospívajících.

Více než cokoliv jiného jsou učební projekty výrazem školy, která není "chrámem poznání", ale "dílnou poznání". Zároveň jsou však také prostředkem, který má sílu a potencialitu pohnout tradiční, transmisivní školou, kde učitel předává hotové vědění, ke škole konstruktivní, kde učitel vytváří podmínky pro tvorbu poznání. "Pokud chcete udělat dobrou školu druhé poloviny 20. století, zrušte vyučování a zaveďte bádání!" doporučuje F. Tonucci, známý italský pedagog. Aby se člověk učil, musí být udiven, klást si otázky, formulovat hypotézy, ty pak prověřovat a znovu se vracet k počátku - ke kladení nových, jiných otázek. Mimo experiment a hru není učení, uzavírají jiní pedagogové. Kadlub projektů je pro tyto dvě lidské činnosti jako stvořený.

Námítka některých pedagogů, že ne všechno, co lidstvo nashromáždilo v bohatství poznání, je třeba znovuvynalézat, se však zdá být oprávněná. Přijít na jízdní kolo a vzápětí odhalovat tajemství malého motocyklu by skutečně mohlo protáhnout

školní docházku za hranice únosnosti, jak se tak říká do "alelujá". Řešení této otázky (bádat ano, ale o čem?) přináší např. teoretická a experimentální práce Francouzské skupiny nové výchovy (GFEN). Zastánci konstruktivní školy, respektive tzv. auto-socio konstrukce (konstrukce poznání se odehrává v sociálním kontextu, který tvoří spolužáci, důraz se klade na autentičnost poznání - jsem to JÁ, kdo poznatek originálně tvořím) svým pojetím zlomu v poznání do jisté míry polemizují i s reformní školou 20. a 30. let, s jejím nesystematickým, tápajícím prozkoumáváním, ohledáváním skutečností, zkušeností pro zkušenost. Projekty nové, současné školy by měly být vystavěny na tzv. zlomech v poznání, kdy se žákům zprostředkuje vpád nového pohledu na věc, pohledu ozvláštňujícího, kdy se poznává "proti" předchozímu poznání (žárovka není na rozdíl od ostatních předchozích technik osvětlení založena na spalování). Úlohou pedagoga je najít, vytvořit takové situace, které by tyto nové otázky dokázaly vyprovokovat. Poznání, které se utváří, by mělo vycházet z akce a zase se do akce, aktivní činnosti dětí vracet. Oproti škole 1. poloviny 20. století se však více zvyrazňuje tzv. konceptualizace, pojmový proces: svět poznání není jen světem akce, ale i světem pojmů a metodologie myšlení.

Ať už však teoretici chápou učební projekt jakkoliv (ani současní pedagogové nepodávají jednotnou definici), základní momenty toho, čemu se říká učební projekt, vyučování v projektech či zájmových komplexech, jsou vystavěny na následujících principech:

A. Zřetel k potřebám a zájmům dítěte

Každá škola, která stanovuje potřeby a zájmy dítěte za východisko svého snažení, má určitou obdobu projektů ve svém programu - školy waldorfské v rámci organizace tzv. epoch, školy jenského plánu pracují na projektech spolu s oslavami slavností, freinetovská škola ve spojení s divadlem. Příklad alternativních škol však neznamená, že mimo ně se s projekty nepracuje, naopak množství zahraničních škol, aniž se hlásí k nějaké alternativě, s projekty běžně zachází.

V projektech se aktualizují zejména dětská potřeba aktivního střetání se světem, potřeba nových zkušeností, poznatků a schopností a potřeba vlastní odpovědnosti, spoluodpovědnosti za práci.

B. Zřetel k aktuální situaci

Umocňuje jej zejména princip "otevření školy" - otevření poznání, lidem, sobě. Podněty, s kterými se pracuje v projektech, jsou aktuální tím, že přicházejí ve smyslu Nyní a Zde. Přicházejí z osobní situace jednotlivce, ze školního prostředí (projekt Zdravá strava ve školní jídelně), ale i z komunity, blízkého i širšího společenského prostředí (projekt Komunální volby aj.). Na některých školách je zvykem, že do projektu je

pak zapojováno širší okolí, včetně pomoci s přípravou a materiálovým zajištěním (rodiče, ale vlastně všichni lidé, kteří mají dětem co říci).

C. Interdisciplinarita

Namísto izolovaných poznatků a dovedností, které sebou často nese předmětové vyučování, nabízejí projekty celistvé poznání. Např. téma Hoření je pojednáno z různých úhlů pohledu, chemie, historie (velké požáry v dějinách), matematika (výčíslení škod), literatura (včetně např. žárů lásky), bezpečnostní opatření atp. V projektu se mohou propojit a vzájemně obohatit ty disciplíny, které byly tradičně považovány za oddělené, sobě vzdálené - např. umělecké a přírodovědné disciplíny v projektu Kameny, kamínky.

D. Seberegulace při učení

Projekt je především podnikem žáků (jak praví S. Vrána), a to i tehdy, přichází-li s ním do vyučování učitel. Učitelská role se v projektovém vyučování mění z role řídící na konzultační, řídící aktivity se přesouvají na žáka samého. Viz např. projekty ze základní školy Obříství Školní pozemek, kdy plánování i realizace hospodaření spočívá v dětské řídící i sebeřídící činnosti. Stejně je tomu u projektu Staročeský jarmark. Projekty nabízejí zcela přirozené možnost učít se učit se; koneckonců lze také realizovat projekt zaměřený na vlastní učení - Jak vést své učení.

E. Orientace na produkt

Projekt mívá co nejvíce k životu, kdy práce, činnost přináší také produkt a stvrzuje tak smysl učení. Proto projektové vyučování vyžaduje také dokumentaci průběhu a výsledku učení, jejich prezentaci pro školu i mimo školu (nástěnky, projektové mapy, foto a video - dokumentace, vyrobené předměty atp.).

F. Skupinová realizace

Sociální psychologie 2. poloviny 20. století potvrdila význam sociálního učení a učení ve skupině, a to jak při rozvoji sociability (sociálních vlastností jedince), tak ve výkonnosti učení. Vyučování v projektech znamená přirozené propojení činnosti dětí ve smysluplné týmové práci. Někdy se také zkouší společné projekty dvou nebo několika škol.

G. Společenská relevantnost

Projektové vyučování může být jedním z můstků propojujících život školy se životem obce i širší společnosti.

Organizační struktura projektu je velmi variabilní. Je možné pracovat :- s jednou třídou, s jedním učitelem v jednom předmětu (např. projekt Máte něco k proclení?);

- s jednou třídou, jedním učitelem, víceoborově (Mladí lidé v dnešní společnosti);
- s jednou třídou, více učiteli, víceoborově (Těžba hnědého uhlí);

- s celým ročníkem (Různá historická období z různých hledisek);
- s víceročníkovou strukturou (Indiáni);
- s celou školou (projektový týden).

Zdá se, že klíčovým pojmem projektového vyučování je pojem integrace. V zájmu celostního vyučování jde v projektovém systému o:

- integraci původně oddělených přístupů, předmětů,
- integraci matematicko-logického, verbálního, vizuálního, tělesně kinestetického, muzikálního přístupu aj.,
- integraci myšlení, intuice, těla, citů, smyslů ve

- vzdělávání,
- integraci původní zkušenosti s novým poznáním,
- integraci činností obtížných s činnostmi méně zatěžujícími,
- integraci řízených činností se sebeřízením,
- integraci dětí ve společné činnosti,
- integraci učitelů ve společné činnosti,
- integraci dětí, učitelů, rodičů a jiných členů komunity,
- integraci světa školy se světem školy obklopujícím.

Asi by se dalo pokračovat, co s čím se integruje, a množit tak efekty projektového

vyučování. Comi však připadá nejintegrativnějším momentem všech těchto integrací je to, že projekt vrací škole a dítěti v ní skutečný vztah k poznání.

HANA KASÍKOVÁ

LITERATURA:

- GFEN: *Všichni na jedničku. Alternativní didaktické postupy*, Praha 1991
 Ipfling, H. J.: *Unterrichtsmethoden der Reformpädagogik*, Bad Heilbrunn 1991
 Pařízek, V.: *K obsahu vzdělání a jeho soudobým přeměnám*, Praha 1984
 Tonucci, F.: *Vyučovat, nebo naučit?*, Praha 1991

CO VIDÍ VODA

VYUČOVACÍ CELEK ZAMĚŘENÝ NA ZÍSKÁNÍ, ROZVINUTÍ A BOHACENÍ POZNATKŮ SOUVISEJÍCÍCH S TÉMATEM KOLOBĚH VODY (3. ROČNÍK ZŠ). ZPŮSOB PRÁCE VYCHÁZÍ Z PRINCIPŮ TVORIVÉ DRAMATIKY.

Účastníci: žáci 3. ročníku ZŠ (ale účastníky by mohli být i žáci 4. ročníku ZŠ, příp. i vyššího)

Počet: 12 - 16 (dělená třída)

Prostor: místnost s koberec, bez nábytku, umožňující činnosti jak v pohybu, tak i v tichu a klidu (ulehnutí)

Potřeby: 3 odlišné bicí nástroje (např. claves, triangel, chřestítka), nahrávka hudby (jednotlivé části: Sněhulák taje, Teplý vítr, Moře, Oblaka), magnetofon, kamínky - obálky pro všechny děti, text pohádky

Co je to proti pomněnkám, potřeby pro výtvarnou práci
 Časový předpoklad: 90 minut plus čas pro návazné činnosti v dalších dnech

POSTUP:

1. Na červené a bílé

První honička: Dvě řady dětí stojí několik kroků proti sobě; honí ti, jejichž barva je vyvolána, opační prochází k metě (stěně, okraji prostoru). Kdo je "dohoněný" (pocítí dotek honičiho, dřív než se dotkne mety), započítá si "zásah", "gól".

Po skončení hry "vyhodnocení":

- Kolik jsi dostal gólů? Ukaz na prstech!
- Vyhrali červení, nebo bílí?
- Zkusme rozlišit výhru "na góly" a výhru "nad sebou". (Vyhrali všichni ti, kteří, třebaže vlastně nikdo nemůže "kontrolovat" pravdivost jejich přiznání počtu gólů -, hlásili pravdivě všechny zásahy.)

2. Zvuk nás proměňuje

Další honička s úkolem: Máme k dispozici 3 nástroje - 3 různé zvuky. Podle těchto zvuků se budeme proměňovat. První zvuk - proměna do určité věci (navrhujte!), další zvuk bude znamenat proměnu do neobvyklého živočicha (navrhujte!), třetí zvuk proměnu do rostliny (navrhujte, která to bude).

Podle zvuku, který zazní, se "proměníme" a na chvíli zmehybníme ("štronzo"). Ukončení štronza bude signalizovat další, vlastně 4. zvuk

PROSTOR PRO:

- uvolnění
- vzájemný kontakt

- uklidnění
- sebereflexi

- psychické uvolnění
- vzájemný kontakt
- uplatnění nápadu a spontánní tělové akce

- jakýkoliv (tlesknutí ap.). Všechny tři proměny si zkusíme, zjišťujeme, že každý hráč se mění po svém.

Celá tato hra bude navíc součástí honičky (kdo honí, volá své jméno). Každý zvuk některého ze tří nástrojů, který se ozve v průběhu honičky, "začaruje" všechny do příslušného štronza. Po zvuku ukončujícím štronzo honička pokračuje.

3. Přírodní jevy

Pokračujeme v "proměnách": Co měnit se v přírodní jevy? V duhu, mlhu, blesk, jinovatku, vichřici atd.? Domluvíme se: jakýkoliv opakovaný zvuk (např. tukaní na bubínek po dobu cca 20 vteřin) vymezuje dobu proměňování (stávám se duhou, mlhou, rosou ap., měním se, vidím, myslím, cítím jako ducha, mlha, rosa ap.). Po ztichnutí zvuku (jsem proměněn) už i jedním, pohybuji se, zvučím jako duha, mlha atd. až do ukončení celé proměny jiným zvukem.

4. Voda

Proměníme se ve vodu. Všimneme si troji možnosti, trojího typu proměny:

- ve vodu - kapalinu,
- ve vodu - pevnou hmotu (led, sníh),
- ve vodu - plyn (páru).

Stále jsme voda, ale v trojím skupenství: kapalném, pevném, plynném.

Návrh další hry: "Teplota" bude stoupat a klesat (při zvuku nástroje a slovním označování stupňů), vybudete "přecházet" do různých skupenství. Zkusíte? Dokážete?

5. Příběh pramínku

Po získání zkušeností s "proměňováním" si můžeme zahrát - "prožít si" - celý příběh, příběh pramínku, příběh Co vidí voda. Začneme ve skupenství pevném, v podobě sněhu, vlastně sněhuláka.

Usadíme se (lehne si), zavřeme oči a představíme si krásné místo někde na kopci, někde v horách (místo, kde jsme opravdu byli, kde se nám líbilo), místo, kde je milo pobýt, místo pro "svého" sněhuláka.

Po otevření očí si vzpomeneme na detaily představy. Byly tam i stromy? - Chata? - Cesta? - Oblaka? - Jak teplo? - Co vůně? - Co zvuky?

Proměníme se na chvíli ve sněhuláka, stojícího na zvoleném místě.

Po otevření očí: Co vidí sněhulák? Co

- představivost
- pohybovou kreativitou
- improvizaci
- uplatnění uvolňujícího poznání, že "nic není špatné"

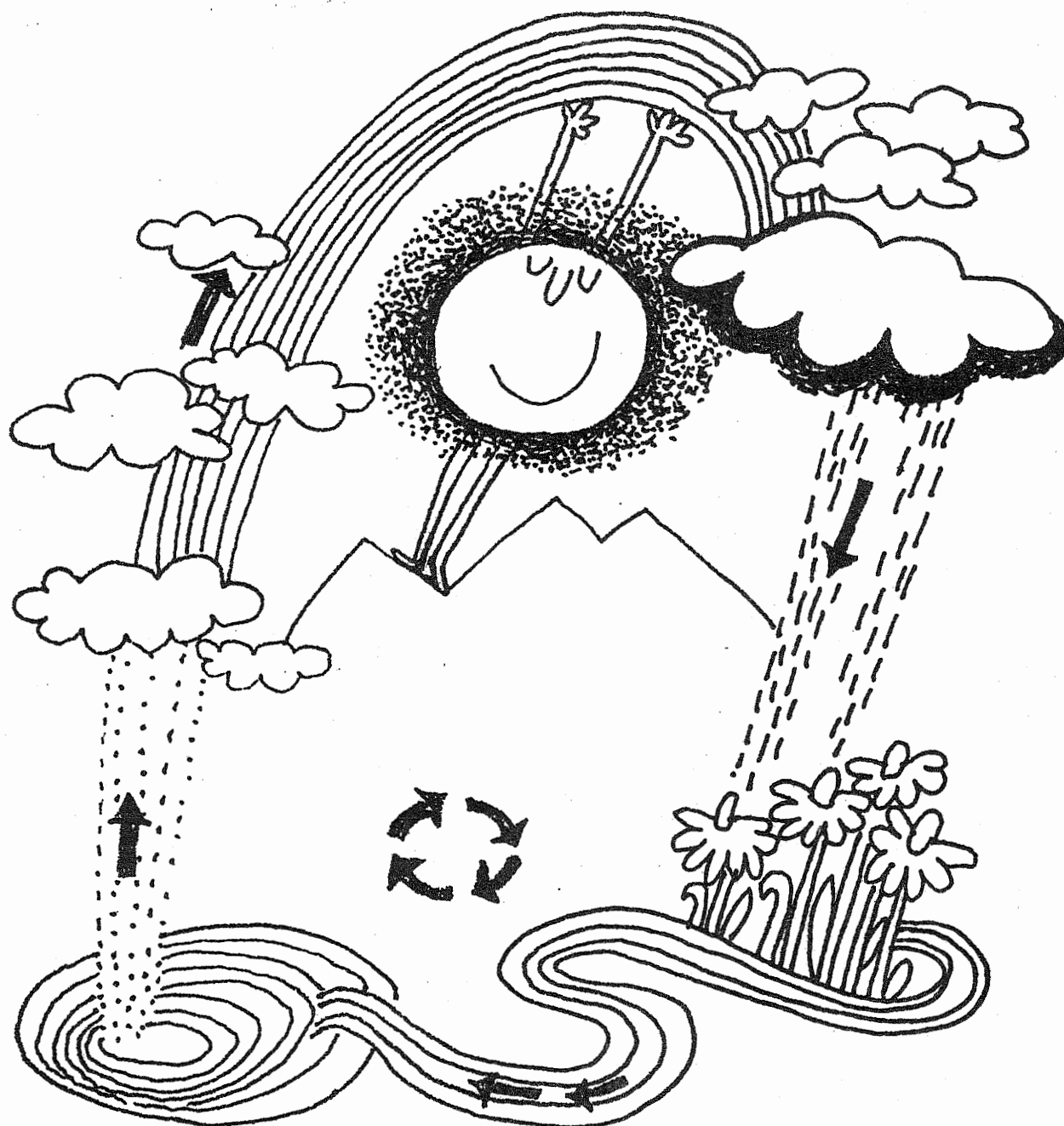
- aktivní tělový zážitek, odpovídající (v řadu hry) obsahu pojmů užívaných v přírodovědě
- 1. část motivace pro "hru - příběh"

- 2. část motivace pro "hru - příběh"

- soustředěnou představivost

- sebereflexi (intenzita, detailnost představ)

- vstoupení "do role"
- první pokus o zveřejnění "zážitků v roli"

“viděl”? Co jsi, sněhuláku, viděl? - slyšel? - cítil? - vnímal? (Z čeho jsi měl nos? Co v ruce?)

Poslechneme si se zavřenými očima hudbu, která začíná vyprávět sněhulákův příběh, příběh jeho proměn, příběh pramínku vody. Uslyšíme o radosti dětí, které se loučí se zimou stavbou posledního sněhuláka, a po noci, během níž se oteplí, odjíždějí z hor domů. Sněhulák osamí; slunce hřeje několik dnů po sobě, vane teplý vítr. Co se děje se sněhulákem?

6. Skupenství pevné

Hudba se bude opakovat, dá vám příležitost “prožít” (zahrát si na...) to, co potkalo sněhuláka na začátku jara v horách.

Najdeme si místo v prostoru herny, postavíme se jako sněhulák, zavřeme oči, “proměňme se”, “zmrzne” ...

- soustředěnou představivost
- vnímání souvislosti hudby a proměn představ

- hru “v roli”
- akceptování hudby
- představivost a obrazotvornost
- spontaneitu
- pohybovou kreativitu

Posloucháme hudbu; uvidíme, co s námi “udělá sluníčko”.

Po akci si vyprávíme, co se dělo, co probíhalo, co jsme “viděli”, cítili, čím jsme byli na konci hudebního vyprávění. To, že se naše zážitky liší, je samozřejmé. Voda z rozpouštějícího se sněhuláka nastupuje nejrozdílnější cesty, směřuje k nejrozličnějším koloběžkám.

7. Skupenství kapalné

Dokončíme “změnu skupenství” poslechem další části hudby - Teplý vítr a deštík.

V rozhovoru si potvrdíme různost představ, odpovídající různosti možných cest vody. (Kam ses dostal ty? Kde jsi teď?)

8. Co vidí voda

Budeme sledovat nejprve vodu ubíhající

- reflektování představ a tělového zážitku, jejich zveřejnění
- vytváření představ o obsahu pojmů (viz též dále)
- vytváření elementárních představ o vztazích voda - prostředí

- vzájemné reagování na zveřejněné představy, prožitky

v potoce (s vědomím, že mnohé pramínky ze sněhuláků "jsou v kůře stromu", "v kořincích rostlin", "v listech", "v zemi", některé "už se trochu vypařují" atd.).

Na otázku k přemýšlení (domýšlení, vymýšlení, přemítání): Co asi vidí, čeho si všímá, čeho si nemůže nevšimnout voda v potoce? se pokusíme odpovědět pohybovými hádankami:

- Nejprve se promění jednotlivci - "dají hádanku", všichni ostatní hádají.
- Potom připravíme společné hádanky - skupinové etudy, předvedeme si je navzájem, hádáme.

Po skončení hádankové části rozhovor: Kde zatím zůstávají, kam se dostaly ostatní pramínky? Kam se mohly dostat? (Kolik různých koloběhů začalo probíhat?) Hádalí jsme, co vidí voda v potoce, v řece. Co vidí ostatní pramínky?

9. Moře

Jednou se snad každý pramínek vody dostane k místu setkání všech vod - k moři. Zkusíme, jestli nám hudba pomůže zažít si "vplynutí" do mořských vod: Klidné ulehnutí, zavřené oči, poslech hudby, soustředěné představy. Po skončení povídání o zážitcích.

10. Skupenství plynné aneb Oblaka

První dobrodružství jsme zažili v podobě vody ve skupenství pevném, další ve skupenství kapalném. Poslední dobrodružství pramínku vody - dobrodružství v plynném skupenství - bude možná nejzajímavější. Dopřejeme si radost proměnit se v představách v kapičky páry a vystoupit vzhůru, vytvořit oblak a počkat na vítr; bude-li příznivý, proletíme se nad světem. Jestli se nám to podaří, budeme si vyprávět, co všechno jsme viděli, zažili.

Je čas léta, slunce hřeje, pálí na hladiny moří, řek, rybníků, na povrch půdy, rostlin,

- pohybovou kreativitu, hravost
- schopnost improvizace
- osobitost
- schopnost improvizace
- vtip (hádky k neuhodnutí)
- partnerství ve skupině
- přemýšlivost (otvírání otázek, objevování variant odpovědí)

- vnímání hudby
- obrazotvornost
- reflektování a zveřejňování představ

- přijetí přírodopisných označení jako slov pro vyprávění
- obrazotvornost, fantazii

na vyprahlé prádlo, na trošku vody v kočičí misce.

Uklidnění, ulehnutí, zavřené oči; hudba, která takto začíná, vám pomůže proměnit se, vznést a potom i letět.

Po akci vyprávění; musí být dost času vyslechnout každého, kdo chce vyprávět.

11. Oblázky

Závěr základní části vyučovacího celku. Kamínky pro vás: vyberte si jeden, položte si ho doma na okenní římsu nebo na cestu v zahradě tak, abyste se na něj mohli podívat, až bude pršet. Umíte si představit, co se stane? Samozřejmě, už jste to mnohokrát viděli: kamínek zvlhne, ztmavne vodou. Ale tentokrát budete vědět, že ty "obyčejné" kapky deště prožily doopravdy všechna ta dobrodružství, která jsme my prožili jenom ve hře, a určitě i mnohá jiná, na která jsme nestačili vzpomenout nebo která ani netušíme.

A otázky na závěr: Co všechno o cestách vody ještě nevíme? Co můžeme pozorovat? Čeho si všímá? Co čist, abychom své poznání obohatili, rozšířili?

12. Co je to proti pomněnkám

V návazné hodině literární výchovy dětem přečteme (dáme přečíst) pohádku Daisy Mrázkové Co je to proti pomněnkám. Autorka zde totiž také zpracovává téma koloběhu vody. V rozhovoru si potom všimáme, jaké obrazy ze svého "vidění" nám svým vyprávěním předkládá a předává spisovatelka. Potvrdíme si také, že personifikování jevů, tedy prostředek, kterého jsme důsledně užíli my v dramatické hře, je vlastní i umělecké tvorbě v oblasti literatury.

13. Cesty vody

Výtvarné zpracování tématu, při němž využijeme vzpomínek (znovuvybavování obrazů) dětí na prožitky při hrách v rolích a hrách se soustředěnou představivostí.

- podnícení chuti podělit se o představy zveřejnit své zážitky i u těch, kteří zatím spontánně sdělovat nechtěli

- přemýšlivost, domýšlení vztahu naší hry ke skutečnosti, která nás obklopuje a kterou je možno (a nutno) vnímat pozorně a z různých úhlů

- nazírání tématu z jiných úhlů pohledu
- intenzivní vnímání čteného textu
- uvědomění si aktivity naší představivosti při čtení nebo poslechu čteného
- literaturu jako cestu k předávání obrazů

- pochopení významu obrazotvornosti při výtvarné práci
- výtvarnou činnost jako cestu k předávání obrazů

Daisy Mrázková

Co je to proti pomněnkám

Byl jeden pramínek a ten pramenil ze země nad Pustou Kamenicí uprostřed kopců, uprostřed mechu, uprostřed jehličí. Udělal si ve zlatém písečku studánku jako dlaň a pomaloučku se v ní otáčel. Nikdo o tom nevěděl, jen ptáček Budníček do něho chodil pít. Budníček si vždycky ráno stoupl na písek a nabral kapku vody do zobáčku a pak se chvíli díval nahoru, zatímco mu voda stékala do hrdla. Pomněnky rostly okolo. Bylo to nejhezčí místo na světě, ale to pramínek nevěděl. Jak by to také mohl vědět?

Pramínek se těšil pryč.

- Počkej, pod lesem, slíboval mu Budníček. - Uvidíš louku, chalupu, děti si přijdou namáčet proutky...

- Chci to! vykřikl pramínek a plynul přes kamínky do lesa. Těšil se na všechno.

Propletl se mechem, tůňkami, najednou byl z lesa venku. Viděl louku, hloupá žlutá housátka do něho naskákala jedno po druhém. Houpat je mezi trávou. Přišlo dítě v košilce a namáčelo si v něm proutek. Budníček letěl nad ním.

- Jen počkej dál, slíboval. - Protečeš kamením, připlave do tebe pstruh!

- Co to je, hlesl pramínek.

- Uvidíš.

- Tak honem!

A horempádem se hnul přes kamení a bublal horlivě. Byl zvědavý na pstruha.

A tu ho potkal. Čiperná, stříbrná, barevně kropená rybička.

Pstruh klidně táhl proti proudu a držel se ve stínu. Občas se nehnutě zastavil a rozhlížel se pronikavým zlatým očkem. Pramínek si ho prohlížel.

- Tady je báječná, řekl pstruh. - Měl jsem dlouhou cestu, ale stála za to!

A vyprávěl o řece, mostech, lodích, o tajemných temných mořských hlubinách.

- Honem, honem! křičel pramínek a pádil přes splavy a kolem cest dál a dál.

Budníček už nad ním neletěl. Budníček se vrátil do svého lesa.

A tak tekli potůček sám. Stýskalo se mu, ale řekl si, - jsem už velký! A rozhlížel se po kopcích a zahradách a byl čím dál větší.

Už znal lávky, už znal mlýny, už znal lodě, už znal města.

Města se mu nelíbila. Slyšel pod mosty a na nábrežích řeci o kalné řece.

- Jakápak pořád kalná řeka? Copak není vidět, že JÁ jsem pramínek z Pusté Kamenice! křičel pramínek.

- Jsem čistý a stříbrný. Budníček by vám to vysvětlil. Budníček mne zná. Co se do mne přimíchalo, za to já nemohu, s tím já nemám nic společného...

Ale kalná žlutá řeka se valila dál.

A bylo tu moře. Slané, ohromné.

- Já jsem pramínek z Pusté Kamenice! vykřikl pramínek a vložil se do té spousty vod.

A šel ho pronikla a pěna ho vzala a vlny silné a mocné ho stáhly daleko na otevřené moře.

Slunce páliho na hladinu, až se celá leskla a oslňovala. Pramínek to nesnesl a změnili se v páru a byl z něho malý bílý mráček na obloze. Než se vzpamatoval, začal ho unášet vítr.

Unášel ho a ukazoval mu všelijaké země. Mráček se díval a trochu se mu stýskalo.

Vlastně se mu stýskalo hodně. Vlastně, když se to tak vezme, nikdy nezapomněl na Budníčka.

Copak by Budníček řekl teď? myslil si.

Vítr ho nesl nad horami.

- Dříve se! cloumal s ním. - Tady vidíš nejvyšší horu světa!

dohadování, hodnocení - času je vždycky málo.

ad 9), 10)

Po vzrušené hádankové části následují prožitky za zavřenými očima - Moře a Oblaka. Děti by měly mít jistotu, že je nikdo nevyruší. Před započetím se domluvíme i na tom, že kdyby se někomu "nepodařilo vplnout do moře" nebo "vzletět", udělá všechno proto, aby vydržel být tichý a klidný, aby dopřál zážitek ostatním. Pedagog samozřejmě také do hudby nijak nevstupuje, i při ukončení čeká na okamžik, až atmosféra "dozraje".

Na všechna následná vyprávění o mořských a oblačných zážitcích se samozřejmě také musí najít dost času. (Toto je hlavní důvod požadavku na dělení tříd na hodiny dramatické výchovy.)

ad 11)

Závěrečná akce s kamínky nabízí možnost uvést naše vědomosti, zkušenosti a představy do souvislosti s realitou, která nás bezprostředně obklopuje. Že může být jednou z cest k tomuto cíli, potvrdila začka 4. třídy, která po chvíli, kdy se dívala na kamínek ve své dlaní, řekla: "Voda je vlastně strašně stará."

ad 12)

Návazná hodina literární výchovy k celku patří, i když proběhne v některém z dalších dnů.

V uvedené pohádce - povídce (Daisy Mrázková: Co je to proti pomněnkám - vyšlo v knize Chlapec a dálka, Albatros, Praha 1969, a ve sborníku Sluneční prsten, Albatros a Mladé letá, Praha-Bratislava 1976) zdůrazňuje autorka vztah k místu,

odkud se voda na cestu vydává, k místu pramene. V některých skupinách dětí se v celku Covidi voda toto téma také při popisování letu v oblacích objevilo. Chlapec, který vyprávěl, že "jak jsem letěl, tak jsem pořád hledal ten kopec, co jsem tam byl sněhulákem, a pak jsem ho našel a nasněžil jsem tam", měl pak radost ze svého souznění s představami spisovatelky. Samozřejmě se to stává jen sporadicky; také to vlastně víc odpovídá realitě, kterou se, byť ve zdánlivě pohádkové lži, v celé práci zabýváme.

ad 13)

Hra v rolích a hra vycházející z soustředěné představivosti je využita jako silná emotivní i racionální motivace pro výtvarnou práci. Vybrané náměty velmi často

vycházejí z působivého detailu - Okamžik vplnutí pramínku do moře (akvarel - zapouštění barev), Voda v oblacích potkáva bouřku (tempera); vznikla i kolektivní práce - reliéfní objekt z netradičních materiálů - Cesty vody.

MILADA MAŠATOVÁ

(Ukázky z publikace Projektová metoda ve škole a za školou, kterou na začátek roku 1994 připravuje Centrum dětských aktivit v ARTAMĚ. Objednat si ji můžete na adrese : IPOS - administrace, Blanická 4, 120 00 Praha 2.)

DRAMA IN EDUCATION: INTEGRACE

V době od 2. - 7. 4. se v rakouském městě Innsbrucku-Iglsu uskutečnil 9. mezinárodní kongres Drama in Education. Pořadatelé byli: ÖBV Schulspiel, Jugendspiel, Amateurtheater/Rakouský svaz pro amatérské divadlo a národní centrum mezinárodní asociace amatérského divadla/společně s organizací Landesverband Tirol für Amateurtheater a AITA/IATA za finanční podpory Spolkového ministerstva pro výchovu a umění. Kongresu se zúčastnilo více než 70 seminaristů z 15 zemí světa. Každý z nich měl možnost se zapojit do tvořivé práce ve "workshopech", které vedli: Klaus Behrendt/Rakousko/, David Morton, Ken Robinson, Paul Kaiserman, Cecily O'Neillová, Natasha Ismailová a Rachel Elliottová/Velká Británie/, Tintti Karppinenová/Finsko/ a Sergej Kazarnovskij/Rusko/. Ústředním tématem celého kongresu byla INTEGRACE, která se stala i základem přednášek K. Robinsona, C. O'Neillové a K. Behrendta v úvodu celé dílny.

Zatímco K. Behrendt se ve své přednášce zabýval vzájemným pochopením národů a národností v Rakousku problémová otázka Židů/, vzájemnou integraci rozdílných kultur, K. Robinson upozorňoval na nutnost integrace člověka - na rozvíjení obou hemisfér, jejich vyváženost. Současné školství dělá chybu v tom, že akcentuje pouze vědomosti, nerozvíjí však vnímání, citění, tvořivost. A C. O'Neillová pak hovořila o důležitosti zasáhnout dramatickou výchovou co nejširší spektrum dětí, neboť člověku přináší novou specifickou energii, má terapeutické účinky, rozvíjí individualitu ve své specifčnosti, ale zároveň rozvíjí i schopnost spolupracovat s druhými, respektovat je.

Téma integrace pak prostupovalo celým setkáním, nejen v seminářích, ale i mezi lidmi. Naplňování tohoto pojmu napomohla i ranní "rozhřívání", vedená Renatou Ismailovou a Rachal Elliottovou. Svou bezprostředností a zvláštní exotickou atmosférou nových asijských tanců dokázaly přivést celý dav lidí k uvolnění, spokojenosti i citění vzájemnosti. Naprosto jsem uvěřila, že díky této atmosféře s nimi opravdu "tančí" i lidé na vozíku.

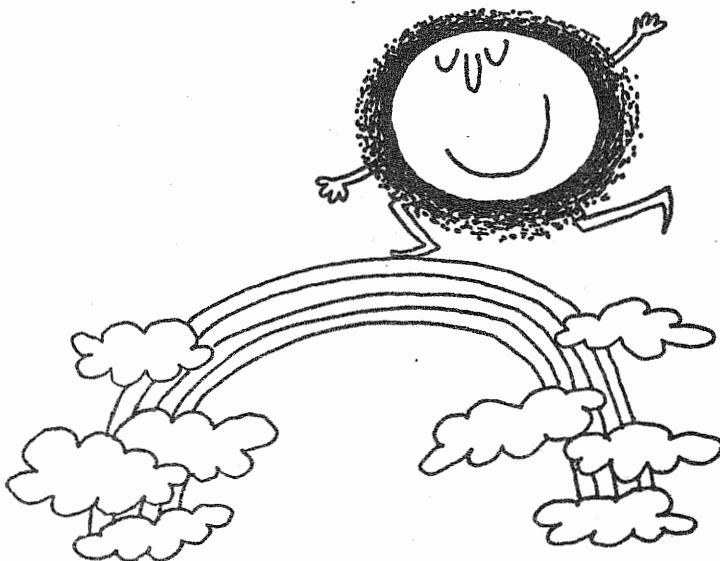
Jejich tanec neobsahuje vykonstruované kroky, ale vychází z konkrétní představy konkrétní činnosti - lov medvěda, mletí obilí či, jak jsme si

vymýšleli i my/kteří se zapsali do pohybové dílny/, tkání plátna v Maďarsku, ražení mincí v Kremnici, farma v Rakousku. Citění partnera, reakce na jeho změny pohybu, vzájemné hecování a vzápětí úplná oddanost, to byly základy integračních a asimilačních improvizovaných tanců, které vyvolávaly příjemno nejen v nás, ale i v divácích na závěrečném pokoukání.

Před tímto opravdu velkým zážitkem jsem měla možnost být ještě v semináři u K. Behrendta, který se zabýval kouzelnictvím, jeho dějinami a působením na diváka. Zkušenosti K. Behrendta by možná využili příznivci černé magie, pro mou práci však takovým přínosem nebyly. Zato na zoranou půdu dopadaly nápady Tintti Karppinenové, finské lektorky, pracující podobným způsobem /od cvičení a her až k improvizacím/ jako my. Nazvala jsem si ji finskou Soňou Pavelkovou. A spokojené jsem si zapisovala varianty her a cvičení, které sice většinou znám, ale T. Karppinenová mě stále víc a víc udivovala, co se s tím dá ještě všechno udelat. Zpětně jsem však překvapovala druhé, když jsem sdělovala varianty naše.

Celkově mě na dílně zaujala šíře působení dramatické výchovy. Tedy nejen na základních školách a středních školách či v různých klubech, ale i v rodinách, a to i třígeneračních. A nejen u mentálně či sluchově postižených dětí, ale i u tělesně postižených dětí /viz pohyb s vozíčkáři/. Přes tyto zajímavé momenty jsem měla pocit, že dramatická výchova je u nás prakticky dale. Cítila jsem, že mám v batohu na zádech méně teoretických knih než ostatní, ale zato v nohách více kilometrů, a tím i větší znalost členitosti terénu, a že tedy vím, jak všemožně přelézt, přejít... A když jsem pak na zkoumavé otázky, cože v tom Česku vlastně dělám, začala vysvětlovat pojem základní umělecká škola a literární dramatický obor a pak všem pustila videokazety s ukázkovými hodinami, vyslechla jsem si užaslý výkřik: "Das ist Spitze!" Škoda jen že jsem s sebou neměla zpracované materiály z komentářem či dokonce anglickými titulky jako druzí. Dozvěděli by se toho o nás ještě víc a třeba by se i tím pro nás otevřely větší možnosti vzájemné výměny zkušeností, integrace.

IRENA KONÝVKOVÁ

■ Příznačnou funkcí učitelské profese je vliv - vliv člověka na druhé lidi. Mít vliv, to znamená vést, usměrňovat nebo alespoň provázet. Mít vliv, to také znamená mít zodpovědnost. Jako učitelé kráčíme časem a po cestě k nám přistupují noví a noví žáci. Zamysleme se nad tím, jak, odkud a kam jdeme?

Doba, které říkáme postmoderní nebo postindustriální, je plná otazníků. Ostřeji než jindy je přechodnocována minulost a jsou rozkolísány jistoty. V umění právě tak jako ve vědě jsou završovány i ty nejstabilnější vypadající koncepty a principy. Smiřujeme se s tím, že nelze znát konečné odpovědi. Ale zodpovědnost učitelů nás tím spíš nutí klást otázky a zamýšlet se nad souvislostmi. Jako otázka neuzavřená odpovědí je míněn i tento text, od něhož by čtenář neměl očekávat

nic víc než podnícení k vlastním myšlenkám. Pod úvahami o čase se v něm skrývá problém setkání generací a starost, co počít s minulostí. Máme svým žákům ukazovat minulost, aby se od ní odrazili do budoucnosti a lépe pochopili přítomnost? Máme jim předávat naše minulosti utvářené tušení řádu věcí? Máme vnášet do jejich výtvarné práce snahu po nadčasové (nadčasové?) dokonalosti formy? Smíme vůbec hodnotit práci, jež právě vznikají, jestliže každé hodnocení vyrůstá z minulosti? Nemáme se soustředit pouze na přítomné chvíle součinnosti, hledat prožitky co nejlhubší a učit naše děti objevovat především samy sebe?

Kdo jednou sám ve výtvarné výchově okusil sílu skutečného prožitku, cítí neodbytnou potřebu zasadit do něj každé výchovné setkání. Není to však příliš neskromný nebo dokonce zavádějící požadavek? Nestáváme se ve své zaměřenosti na prožitky a na nezávazné hry zbloudilými pojídači lotosů? Stačí jenom prožitek, není-li spojen s myšlením, s poznáním širších vztahů, kontextů a vlivů? Stačí učit se prožitku, neučíme-li se jazyku, kterým bychom mohli vyprávět o prožité minulosti a jehož prostřednictvím bychom naše prožívání mohli lépe chápat?

Učitel - strážce ohně?

Učitel výtvarné výchovy vstupuje mezi své žáky... Nesčetněkrát opakovaná a zdánlivě vědní chvíle. A přece, v tom okamžiku dochází k slavnostnímu setkání kultur, je to obřad, kde se na jednom místě prostupuje minulost s budoucností prostřednictvím přítomnosti, je to křižovatka času.

Učitel jako by svým žákům přinášel poselství o kulturní paměti komunity, otevírá jim brány do světa symbolů, učí je jazyk, kterým byla a je tvořena civilizace. Je-li tento jazyk světlem, v jehož proudu vidíme svět a sebe v něm, je také ohněm, který hřeje i zapaluje. Učitel v roli strážce ohně svěří svým žákům do rukou pochodně. Hoříci oheň je vždy stejný, a přece stále jiný. Je vůbec možné vyprávět minulost ohně?

Časový horizont mezi přítomností a minulostí

Setkání na hodinách výtvarné výchovy je přítomností. Jsou to vteřiny a minuty "tady a teď", plné zážitků a prožitků. Jak učitel, tak jeho žáci však do setkání v současnosti přinášejí minulost - svět své zkušenosti.

Svět zkušenosti je tvořen minulým poznáním, příběhy, vzpomínkami, které se ukládají ve formě představ-obrazů

a myšlenek- pojmů. Jsou to paprsky, které ozařují minulost, aby nám pomohly vysvětlovat přítomnost a nahlížet do budoucnosti. Přicházejí z minulosti nejen nás samotných, ale i z té, která nám byla svěřena předchozími generacemi. Pojmenovaná a zobrazená historie má v sobě záchrán předurčenosti. Ve světle pojmů a obrazů se rozvíjí horizont našeho času. Kam až dohlédneme?

Horizonty dohlednosti učitele a jeho žáků se liší, pokud učitel má být učitelem a žák žákem. Učitel by měl vidět daleko do minulosti a přijímat svoji zodpovědnost před budoucností. Jako "strážce ohně" přináší do výchovného setkání vzpomínky, kterých jeho svěřenci zatím nemohli dohlédnout. Je průvodcem, který učí své mladé následníky jazyku opřenému o paměť

kultury.

Žáci jsou zasvěceni budoucnosti a nejdůležitější pro ně bývá přítomnost. Jsou plni síly a zvědavosti, chtějí zažít dobrodružství.

Zaslouží jazyka mívá pro ně smysl jen tehdy, mohou-li jej skutečně užívat zde a nyní. Touží "být při dle", vstupovat do události. Chtějí mluvit a poslouchání je leckdy odrazuje. Jejich horizont vidění je užší, ale plný příslibů.

Je vůbec možné nalézt cestu k setkání horizontů učitele a jeho žáků?

Není každý další krok jenom potvrzením neslučitelnosti dvou časů? Není jediným řešením pouze a jediné společná a společně prožívaná přítomnost?

Svět symbolů - svět zodpovědnosti?

Horizont, k němuž dohlédneme, je světem symbolů, neboť je světem poznatků, vzpomínek - obrazů a pojmů. Jsme do něj zasazeni tak pevně, jako do vlastní kůže a do klece našich smyslů. Chci vidět, cítit, hmatat, prožívat, a proto z této klece není úniku. Divím se na svět bublinou jazyků slov, obrazů, tónů, pohybů.

Jazyky k nám přicházejí z minulosti prostřednictvím lidí a jejich kulturních stop. Svěřují nám hodnoty a významy, ukazují na jevy a události, vnucují nám své setiše a svá tabu. Jsou prizmatem, jímž vidíme nejen svět, ale i sami sebe. A proto jsou prostředníkem naší zodpovědnosti.

Dva jazyky výchovy?

Jazyk výchovy může být jazykem setkání nebo jazykem poznání.

Jazyk setkání slouží událostem, je to jazyk "tady a teď", je to instrument pro okamžiky spolupráce. Všimá si věcí nepochybně společných a zřetelných. Je vyvoláván v život nutností se domluvit a porozumět si ve společném díle. Pojďme a prožijeme spolu přítomnou chvíli. V jazyku setkání se protínají časové horizonty učitele a jeho žáků.

Jazyk poznání slouží zodpovědnosti. Všimá si řádu věcí, a ten nelze obsáhnout jediným pohledem. Proto se klene vysoko nad prchavými okamžiky přítomnosti a překonává úzké meze bezprostřední zkušenosti. Vzdaluje se prožitkům, v nichž se i on rodil; jako by opouštěl jedinečnou radost a bolest ve prospěch obecných myšlenek a dalekých rozhledů. Je měřítkem činů a podkladem hodnocení. Je to jazyk časových kontextů, jazyk svědomí.

Jazyk poznání slouží náhledu na sebe sama v horizontu zprostředkované lidské zkušenosti. Dlouhodobým vrstvením myšlenek nabytí síly i obtížnosti. Propůjčuje moc zasvěceným a je málo srozumitelný pro novice. Proto se může stát prostředkem násilí a znásilňování. Rozpor mezi jazykem setkání a jazykem poznání bolí. Jazyk poznání až příliš snadno spouští

oponu mezi časovými horizonty učitele a jeho žáků. Domluva vážně, jazyk poznání se stává mrtvým jazykem pro ty, kteří přicházejí.

Neměli bychom zavrhnout jazyk poznání? Snad opravdu umírá pod tíhou civilizační bezmoci a relativity hodnot? Nemáme se soustředit pouze na přítomnost? Ale je vůbec možné vzdávat se zodpovědnosti? A mohu zapomenout na místa, odkud přicházím? Můžeme zapomenout na místa, odkud přichází náš rod? Můžeme nebýt spjati s minulostí a jejím jazykem?

Babylon, nebo jazykové společenství?

Jazyk setkání je pro učitele a pro jeho žáky tím nejpohodlnějším prostředkem dorozumění. Používáme jednoduchých slov, kterým dobře rozumíme, neboť nesahají mimo společné horizonty. Proto v souladu a s radostí počínáme stavět. Stavíme věž, symbol lidského snažení. Věž výtvarné výchovy. Věž výkonu, nebo věž krásy, či snad věž poznání? Kam až má dosáhnout? Jaký rozhled má přinést?

Věž výkonu roste a roste, až do nebe. Každý další společný výsledek je cihlou na její zdi. Stoupáme a stoupáme, hromady výstavních panelů mohutnější. Ale rozumíme si?

Věž krásy zůstává nižší. Trpí se, je přitažlivá a má mnoho oken. Ale nejsou otevřena jenom na stranu učitele? Co vidíte, žáci? Máme radost ze souladu. Ale rozumíme si?

Věž poznání roste velmi pomalu. Proč ji vlastně stavíme? Chceme vůbec vidět dál? Jak těžké je rozumět! Hledáme v jazyku setkání jazyk poznání. Kdo má mluvit první?

Spokojené nemluvně si brouká. Slyšíte v jeho žvatlání zárodky slov? Ano, právě jsme objevili náznak významu. Radujeme se, usmíváme se a opakujeme našemu maličkému do očí jeho vlastní první slovo. Poslouchejte, znovu si brouká... A z nezřetelné formy se znenáhla vynořuje slovo, které jsme pro naše dítě objevili. Můžeme zažívat společnou radost - dítě z objevu, my ze sebezpotvrzení. Neboť mezi námi a ním se ukázal most, o nějž jsme se zasloužili společně a se stejnou chutí. Most jazykové hry.

Nebyla naše ratolest tím partnerem v dialogu, jenž začal rozhovor? Nepodněcuje jazykové společenství právě ten, kdo se jazyku teprve po krůčcích učí? Proč by měl každý jazyk být jenom jazykem dobytých? Proč by měl být jazyk poznání násilím pro duši? Není náznakem východiska ve výchovném vztahu prostá pravda - nech nejdříve mluvit svého žáka?

Výtvarný výraz jako objev

Výtvarný projev pod vlivem zážitku je jako broukání dítěte. Někde hluboko ve mně vzplanul ohýnek a sálá ven. Hořím a chci zapalovat. Čím více plamenů, tím větší touha vyšlehnout, tím hůře se nechám spoutat, tím bolestněji budu vnímat poučování a pravidla. Není čas poznávat nové, jsem odkázán na to, co zmožu právě teď a právě tady. Tvořím a neptám se. To, co vzniká, je můj výraz a já se v tu chvíli nezajímám o jeho hodnocení. Výtvarný výraz při svém vzniku - to je tady a teď a jsem to já. Síla ohně.

Můj obraz je dokončen. Odstupuji od něj a probouzím se z přítomnosti do minulosti a budoucnosti. Vytvořil jsem kousek svého světa. Jsem to já? Ptám se ostatních a srovnávám se s nimi. Není můj obraz krokem na cestě k sebezpoznávání? Pomůže mi někdo objevovat sám sebe?

Jako učitel si často kladu otázku - není výtvarná výchova především cestou k nalézání sebe uprostřed světa? Vždyť k čemu jsou všechny ty tvary a barvy, které s takovým úsilím tvoříme a opatrujeme na místech chráněných a posvátných? Není našim jediným člověčím úkolem proměňovat hmotu v symboly srozumitelného světa? Nedotýkám se prazákladního smyslu výtvarné výchovy, jestliže se pokouším odpovědět na takovou otázku? Ale mám si ji vůbec klást? Není nadbytečná? Máme hledat nějaké příčiny hodnot? Máme se pokoušet o nějaká vysvětlení?

Výtvarná komunikace jako setkávání

Tvořím a vidím před sebou tvář. Obličje lidí, které mám rád, ale možná i těch, které ani neznám. Chtěl bych vyprávět a dávat. Jsem sám, ale ve své tvorbě a touze jsem s nimi. Možná jsem příliš plachý na přímé setkání a dotýkání. Nebo je můj čas příliš skromně vyměřen. Tvořím, abych otevřel dveře do vlastního světa. Návštěvníci odnášejí vzpomínky, které jsou moje i jejich. Společně se pokoušíme stále a stále překračovat hranice strážené neústupným časem.

Dokončili jsme s dětmi výtvarnou práci. Měli bychom pochopit, že jsme právě tak trochu změnili svět. Oslovili jsme jej, nikdy už nebude takový jako předtím. Alespoň pro nás a pro všechny ty, kteří vstoupili do horizontu našeho sdělení. Tvary a barvy přestaly být jenom samy sebou a staly se symbolem duše. Vznikla malá svatyně, další místo pro setkávání minulosti s budoucností a lidí s lidmi.

Výtvarný projev je zvláštním jazykem, kterému lze porozumět jediné prizmatem zážitku a prožitku. Tvary a barvy jsou němé pro člověka, který se jejich prostřednictvím nedokáže dotknout skutečného života. Jenomže každému jazyku je třeba se učit. Nejsme často vizuálně negramotní jenom proto, že nás nikdo nenaučil slovíčka? Neumět jazyk znamená stávat se osamělým ve společenství jazyka.

Kladu si otázku, zda výtvarná výchova není jistým druhem výchovy k setkávání a k porozumění. Výtvarný svět je světem významů a účinků, má svůj jazyk a v něm svoji gramatiku, má své realie, své texty a své zvláštní principy. Má také svoje lidské společenství těch, kteří rozumějí...

Výtvarná forma jako dokonalost

Pádíme životem, musíme, chceme, toužíme. Proč, konec konců? Pro přežití? Pro moc nebo slávu? Užíváme si. Po nás potopa. Má vůbec smysl zanechávat po sobě stopy?

V úvahách je najednou prázdné místo. Proč se snažit o krásu? Není všechno relativní?

A přece je krása. Nedá se to asi zdůvodnit, nedá se o tom diskutovat. To jenom tady a teď poznávám, že jsem odhalil nepojmenovatelné. Říkejte si tomu, jak chcete. I v tom největším chaosu a pochybnostech se objevilo něco, o čem právě v tomto okamžiku nepochybují. Jenom čas ukáže, kolik nás přibude a zda já sám věrně zůstanu v zajetí původního dojmu. Ale tuto chvíli setkání mi ani v budoucnu nikdo nemůže vzít. Snad je v něm i trochu smutku z něčeho, co už nikdy nebude stejné a co se nemůže vrátit, protože my budeme jini. Ale je to smutek znovuzrození k radosti.

Nevím, jestli se krása dá zprostředkovat. Snad se dá jenom na ni ukázat. Krása vyrůstá z dokonalosti. A není i dokonalost závislá na souvislostech času a prostoru? Možná. Dokonalost, to je především soulad. Kam až sahá horizont tohoto souladu? Krása nepřekračuje horizont souladu mého vlastního světa, jinak by pro mě nebyla krásou. Ale může být pro poutníka horizont neměnný? Vždyť každým krokem vidíme dál a horizont před námi ustupuje. Trpíme nečekaností, a proto se chytáme i těch nejmenších záblesků zvyku. Hledáme nový soulad. A nudíme se, když se příliš dlouho opakuje. I míry má být s mírou, to víme od starověku. A proto hurá za novými horizonty.

A není přece jen v tom všem něco neměnného? Kladu si otázku, zda výtvarná výchova je výchovou k dokonalosti formy. Poznáme dokonalost, není-li ověřena časem? A není dokonalost dosažena vždy, když člověk objeví skutečný soulad sám se sebou? Ale je možné být v souladu se sebou, nenacházím-li soulad se životem kolem sebe? Jako by pro výchovné setkání bylo nejdůležitější podmínkou - být spolu a mít na sebe čas. Kolik z nás učitelů má v tomto smyslu dostatek šancí otevírat pro své žáky cesty k dokonalosti?

JAN SLAVÍK

INSTITUT PEDAGOGIKY HRY A DIVADLA

PŘI VYSOKÉ ŠKOLE UMĚNÍ V BERLÍNĚ

■ Začneme od negace - tedy od formulování toho, čím institut nechce být. Nepřipravuje herce pro velká divadla s jejich široce rozvětvenými specializacemi. Divadlo v nich vzniká v komplikovaném pracovním procesu a v kooperaci maskérů, kostymérů, výtvarníků, rekvizitářů, dramaturgů, inspicentů, režisérů, herců. Jiné postavení však mají divadelní pedagogové. Ti zprostředkovávají zážitky publika a proces jejich vzniku. A divadlo je přece komunikace, takže pracují ve prospěch celku, nikoliv jen jeho malé části. Proto tito pedagogové mohou na našem institutu studovat.

V institutu připravujeme studenty pro "divadlo malých forem", které může být provedeno v přehledném prostoru, v němž se všichni zúčastnění podílejí na celku, kde nevládne příliš úzká specializace. Proto musíme naše absolventy naučit znát divadlo z různých stránek tak, aby je mohli kompetentně posuzovat. Proto jsou ve studijním plánu zastoupeny různé oblasti divadelní práce, aniž v některé z nich nabízíme specializaci.

Nevzděláváme jen pro divadlo, ale i pro tvořivou hru. Hra může být přede hrou k divadlu. Jde o skupinové vzdělávání, o rozvíjení schopnosti ke hře (ve smyslu rozvíjení představitosti). Hra je ale vždy záležitostí osobnosti a může také vzniknout z vlastní potřeby, aniž vede k divadlu, aniž by ji divadlo legitimovalo a určovalo. Hra je potom sama sobě cílem nebo má další důsledky, např. vede k angažování se v sociální oblasti, v dalších druzích umění nebo jednoduše k rozvíjení osobnosti. Potom jde především o sociální kompetence, o představitost a fantazii, o senzibilitu a výraz, o zkušenost se sebou samým, s druhými, se skupinou. Hra a práce s hrou je tedy druhým sloupem institutu, který má, často přímou vazbu na divadlo.

První ročník studia v zimním semestru je především uvedením do mnoha oblastí; toto uvádění pak pokračuje v letním semestru. Doprovodné vlastní projekty představují první vyvrcholení. Druhý ročník končí jednotlivými odbornostmi a klade důraz na vlastní projekty. Ačkoliv usilujeme o spojení teorie s praxí, vlastní práce a výuky, konání a chápání, oddělujeme ve studijním plánu praktická cvičení, didaktické pokusy a teoretické akce.

STUDIJNÍ PLÁN 1. ROČNÍKU ŘÁDNÉHO STUDIA

- Uvedení do studia : Tvorba masky a hra s ní - 1 týden
- Tělo/pohyb (cvičení) - 1x týdně 2 h - Dech/hlas/text (cvičení) - 2x týdně 2 h - Interakce/rolová hra (cvičení) - 1x týdně 2 h - Improvizace/herectví (cvičení) - 2x týdně 3 h - 4 h - Korczakův projekt (dramaturgie) - 1 týdně 4 h - Korczakův projekt (teorie) - 1x týdně 2 h - Režie (cvičení) - 1x týdně 2 h - Divadelní projekt - 1x týdně 4 h - Teorie divadla - 1x týdně 2 h - Teorie masky - 1x týdně 2 h - Dětské divadlo - 1x týdně 2 h - Teorie hry - kulturně historické hledisko - 1x týdně 2 h - Pohádky : geneze, zkoumání - 1x týdně 2 h - Ústřední seminář : Didaktika - 1x týdně 2 h

STUDIJNÍ PLÁN 2. ROČNÍKU ŘÁDNÉHO STUDIA

- Tělo/pohyb - 1x týdně 2 h - Improvizace/herectví - 1x týdně 2 h - Režie - 1x týdně 3

h - Hlas/zpěv - 1x týdně 2 h - Hra s maskou - 1x týdně 2 h - Diskuse o teoretických a praktických otázkách - 1x týdně 1 h - Vlastní projekty - 1x týdně 2 h - Teoretické předměty - viz. 1. ročník
- Didaktika vedení hry - 1x týdně 1 h - Ústřední seminář : Didaktika 1x týdně 1 h

ROZŠÍŘUJÍCÍ STUDIUM A STUDIUM PŘI ZAMĚSTNÁNÍ PRO UČITELE

- Kontaktní cvičení - 1x týdně 2 h - Pohyb a tanec - 1x týdně 2 h - Dech/hlas/text - 1x týdně 3 h - Interakce/rolová hra - 1x týdně 2 h - Improvizace/herectví - 1x týdně 2 h - Rytmika
- Herecká průprava
- Stínohra - 1x týdně 4 h - Psychodrama - 1x týdně 4 h - Úvod do estetické (muzické) výchovy - 1x týdně 2 h - Ústřední seminář : Didaktika - 1x týdně 2 h - Konzultace - 1x týdně 2 h - Teoretické předměty - viz 1. ročník řádného studia

- Kolokvium k výzkumným úkolům
- Improvizace

PODROBNĚJI K JEDNOTLIVÝM PŘEDMĚTŮM 1. ROČNÍKU A ROZŠÍŘUJÍCÍHO STUDIA

Uvedení do studia (týdenní soustředění)
Základní informace o studiu, jeho koncepci a uvedení do problematiky masky. Seznámení s různými druhy a formami masky, tradicí hry s ní a jejím významem. Každý posluchač si vytvoří vlastní masku a získá tak první zkušenosti s tvarem a výrazem. Druhá polovina týdne spočívá v hrách a improvizacích za účasti pedagoga s různými typy masek.

Tělo/Pohyb

1. Tělo - mapa krajiny - podněcování imaginace a kreativity prostřednictvím poznání vlastního těla. Zde začíná zkoumání struktury, funkce a pohyblivosti jednotlivých částí těla, např. hlavy, páteře, rukou, nohou, plic, nervového systému. Zkoumání protikladu pohyb - klid je počátkem cesty k výrazovému pohybu.

2. - 3. Pohyb a osobitý rukopis - spojení uměleckého výrazu a osobní zkušenosti - rozvíjení fyzické přítomnosti a schopnosti výrazu prostřednictvím těla jako zdroje emoce, paměti a imaginace. Kreativní proces slouží k zkoumání naší aktuální životní situace - zkoumání motivů, potenciálu, impulsů jednání a chování.

4. Tanec - energie a prostor. 1. krok - poznání pěti archetypálních forem energie a jejich příslušnosti k specifickým smyslovým vjemům, částem těla a pohybovým prvkům, pohybovým obrazům. 2. krok - individuálně nalezený pohybový materiál tvoří základ pro zpracování výrazových prvků tance (variace v prostoru, čase a síle; formace a skupinový pohyb). Vzniklé skupinové tance mohou být předvedeny hostům.

Dech/hlas/text

1. Dechová cvičení (bránice, plíce, nos), zvládání prostoru dechem a hlasem, vnímání energetických zón páteře (křížová kost, bederní obratle). Dechová a hlasová cvičení ve čtyřech pozicích vleže, vsedě, ve stoje a za chůze.

2. Pohrávání si s různými texty (reklamy, fabulování, dialogy), hledání informačního jádra textu, objevování jeho komunikačních možností, které mnohdy rytmicko-hudebně, jako sdělení pro druhé, mohou být zkoušeny jako výzva, impuls ke spolupráci. Mluvení začíná u naslouchání, otevření se rezonanci ve vlastním těle a prostoru kolem. Mluvíci člověk jako jednota citění, myšlení a jednání.

Interakce/rolová hra (hra s rolí).

1. Interakční hry jsou nezbytným nástrojem vedoucího každé hry. Zahnují vzájemné poznání, spolupráci, prohlubování citlivosti, komunikaci, výraz, uvolnění a vnímání. Také hra s rolí tvoří základ práce se skupinami. Nejde o hru pro publikum, nýbrž o výměnu názorů na dané téma, vztahy a konflikt, zkoušení neobvyklých rolí apod. V 1. semestru tvoří těžiště tohoto předmětu interakční hry, ve 2. semestru hry s rolí. V podstatě jde o získávání zkušeností v obou oblastech, praktická cvičení se prolínají s reflexemi. Na konci semináře získají posluchači poměrně široký repertoár her.

2. - 3. vzhledem ke skutečnosti, že děti hrají rolové hry spontánně, patří tato disciplína do oblasti výchovy a pedagogiky. Jsou provozovány z rozličných důvodů a s různými cíli. Hra s rolí může mít anticipující, rekapitulující nebo vnitřně analyzující charakter. Hry s rolí mohou mít různé akcenty, např. obsahové, sociální, emotivní.

Improvizace/herectví (ve spojitosti s divadelním projektem)

I když každý semestr je zakončen divadelním projektem, nejde o inscenování dramatického textu, ale o zkoušení dovedností, kontaktů s publikem v jedné scéně, jedné roli. Lektori nabízejí dvě možnosti - vlastní etudu, postavenou na improvizaci, nebo práci s textem.

V improvizaci najdeme vše - témata, texty, role, konflikty, situace. Role a etudy jsou rozvíjeny jak kontrastně, tak shodně. "Látka", z níž jsou utkány role, je rytmická, tělesná a intuitivní energie všech zúčastněných, individuální a kolektivní síla fantazie. Přípravou a tréninkem je tato síla objevena a cvičena. Smyslem je rozvíjení divadelního slovníku v praktické práci s tělem, fantazií a odvahou k pohybu, odkrývání kořenů herectví.

Korczakův projekt

Janusz Korczak (1878-1942) - Polský židovský lékař, spisovatel a pedagog, který spolu se svými spolupracovníky a židovskými dětmi šel dobrovolně na smrt do tábora Treblinka. Jeho život a dílo tvoří východisko ke scénické koláži, v níž jsou použity autentické texty. Projekt zahrnuje dvouhodinový teoretický seminář o životě a díle J. Korczaka a čtyřhodinovou praktickou práci na koláži, která bude veřejně předvedena.

Režie

1. Základní otázky dramaturgie - stavba textu, zkoumání kompozičních forem a jejich analýza - adaptace lyrické a epické předlohy - scénář, funkce textu - struktura hry a scénické formy (použité metody - referáty, diskuse, praktická cvičení,

skupinová práce).

2. Všeobecný úvod do režie: zacházení s hereckými výrazovými prvky v řeči a pohybu - partnerství - vztah k prostoru - hra s rekvizitou - role a postava - impuls k jednání: individuální animace, kreativní skupinové procesy.

Teoretické předměty:

1. Teorie masky - Přednášky s bohatým obrazovým materiálem o různých druzích a oblastech použití masky (smrt, divadlo, moc, náboženství, terapie apod.), krátké referáty o smyslu hry s maskou, významem pro dnešní dobu, ev. z pohledu budoucnosti, s cílem určit a zhodnotit použití a potřebu masky.

2. Dětské divadlo - Koncepčně různé divadelní hry pro děti jsou podnětem k diskusi, neboť kontroverzně formulují společenské problémy. V semináři jsou společně čteny a interpretovány.

3. Teorie hry - Je postavena na třech hypotézách: a) hraní a učení jsou svou podstatou protikladné činnosti; b) naučit se být učitelem předpokládá naučit se hrát si; c) schopnost hrát role je nepominutelnou součástí osobnostního rozvoje dítěte.

4. Pohádky - Kulturní a sociálně historické podmínky vzniku pohádek bratří Grimmů - pohádkové příběhy - z výzkumu vyprávění - vyprávění pohádek dnes.

5. Teorie divadla - V semináři budou společně čteny, analyzovány a diskutovány předložené texty. Hlavní témata: *divadlo a skutečnost* (Manfred Wekwerth: Divadlo a věda, Erika Fischer-Lichte: K problému estetické konstrukce skutečnosti), *umělecký charakter divadla* (Jan Mukařovský: Význam estetiky), *divadlo jako proces komunikace* (Arno Paul: Divadelní věda jako nauka o divadelním jednání, Arno Paul: Divadlo jako proces komunikace, Manfred Brauneck: Divadlo - hra a vážnost), *role diváka v divadle* (Klaus Lazarowicz: Triadická konkluze, Pierre Bourdieu: Prvky sociologické teorie pravdivosti umění, Margret Dietrich: Herec a jeho publikum, Ernst Kris: Estetická iluze, Klaus Lazarowicz: Průběh divání se), *divadlo jako znakový systém* (Erika Fischer-Lichte: Semiotika divadla a Znaková řeč divadla, Martin Esslin: Znaky dramatu), *komponenty divadla a jejich vztahy* (Jan Mukařovský: K dnešnímu stavu teorie divadla), *analýza inscenace* (E. Fischer-Lichte: Semiotika divadla, Guido Hiss: Analýza inscenace), *drama a jeho inscenování* (Roman Ingarden: Umělecké dílo literární, Nicolai Hartmann. Hraní a umění hry), *vrstvy divadelního umění* (Dietrich Steinbeck: Úvod do teorie a systematicky divadelní vědy), *funkce řeči v divadle, divadlo jako předvádění* (Hans Wolfgang Nickel: Hra, André Barz: Psychologické aspekty předvádění, Gerda Baumbach: K rozdílu

mezi hrou a divadlem), *role ve společnosti a v divadle* (Günter Langer: Role ve společnosti a divadle - jednání herce, Uri Rapp: jednání a pozorování).

Divadelní projekt

Práce na textech starého školního divadla (Komenský: Schola ludus, Diogenes; Erasmus: Colloquia - montáž z Erasma Rotterdamského, Hanse Sachse a berlínských vánočních her, Židovská hra). Ve všech projektech jde o porozumění procesu práce a praktické seznámení se vznikem představení od základní ideje přes čtení, interpretaci, dramaturgickou koncepci a přípravu představení včetně scény, kostýmů, programu, plakátu apod.

Kontaktní cvičení

Cvičení založená na fyzických kontaktech. Partneři se pohybují, rolují, skáčou přes sebe, splývají, padají k zemi, vzdalují se, s překvapující lehkostí vstávají, podpírají se nebo balancují ve vzduchu. Jeden pohyb navazuje plynule na předcházející bez domluvy a choreografie, vychází pouze z komunikace tělem, ze síly okamžiku. Tanec se zakládá na vzájemné důvěře, citlivosti a schopnosti nakládat s vlastním i cizím tělem odpovědně, otevřeně, spontánně a s fantazií, a přitom respektovat vliv energie partnera.

Pohyb a tanec

Přípravná cvičení: rozehřátí, volné improvizace, základní prvky tance, balet, klasický čínský tanec, lidové tibetské tance, mongolské tance apod., taneční prvky pro děti - cvičení a hry, napodobování zvířat, výstavba tance pro děti.

Rytmika

Integrace hudby a pohybu - důležitým metodickým prostředkem je improvizace, tj. spontánní reagování pohybem na hudbu. Členění předmětu: rytmika - těžiště v hudbě, rytmika - těžiště v interakci, technika pohybu, aplikovaná anatomie a fyziologie, pohybová improvizace, klavírní improvizace.

Uvedení do metod psychodramatu (s využitím pohádek a snů)

Nejoblíbenější pohádky, v dětství poznávané pozitivní nebo negativní pohádkové postavy, jako čarodějnice, čerti, dobré víly, princezny, nebo také postavy z umělých pohádek, jako Alenka, Modré světlo. Naše sny, jako "královská cesta do podvědomí" (Freud), se prezentují stejně jako pohádky, tj. jako tajemné šifry neobjeveného území a zároveň jako prameny pro kreativitu (J. Joyce: Odysseus), nezkrotitelný proud podvědomé fantazie a sebepoznání, dětská fantazie, mýty a sny. Základy psychodramatu a jeho terapeutických

aspektů možnosti využití v dramatické výchově.

Herecká příprava

1. část: Základní herecká cvičení, kontakt s partnery, prostorem, objekty, lidské tělo - citlivost, vědomí, mechanika těla, těžiště, spouštěcí mechanismy, centra napětí (dech temporytmus); fantazie těla - pohyb: spouštění, směry, kvality; těžiště - vytváření napětí: prezentace, práce s neutrální maskou, hra s rekvizitami (imaginárními, konkrétními), vymýšlení postav, příběhů, fázování jednání na scéně, sólové etudy.

2. část: Základy dramaturgie - analýza předložených scén a her, scénář, adaptace lyrické a epické předlohy, tvarování, začátek studia inscenace a pokračovací práce; od rituálu k uměleckému tvaru. Prvky tvořivé hry.

PODROBNĚJI K PŘEDMĚTŮM 2. ROČ.

Tělo/Pohyb

Sólové příběhy, které vyprávějí o cestě dovnitř kontinentu vlastního těla. Hledání v bludišti mýtů, vrcholů muže a ženy, domova, vlastní existence. Zviditelnění důležitých životních zážitků a vytvoření mapy spojující tato místa životní cesty, kompas k cestě vpřed. Vytváření příběhů o vlastní identitě.

Improvizace/herectví

Posláním semináře je rozvíjet fantazii a tvořivost tak, aby bylo možné v malých etudách vyjádřit daný charakter, situaci, konflikt, aby příběhy měly přehlednou stavbu s jasnou výpovědí a zřetelným začátkem a koncem.

Režie

Inszenování jako proces. Scénické formy jsou rozvíjeny na základě dané textové předlohy, která je obsahově i formálně analyzována, jsou hledána alternativní řešení celkové kompozice. Kostýmy, masky, rekvizity, světlo jsou vedle prvků herectví základními předměty zkoumání; dále se zkoumá problém různých typů režie (direktivní atd.).

Hlas/zpěv

Cvičení se zabývá zhudebněnými texty cyklu Dichterliebe H. Heina skladatele Roberta Schumanna. Jde o sborovou výchovu a scénickou realizaci písní. Je možné zakončit představením.

Hra s maskou

Praktická cvičení, která mají ukázat zvláštní výrazové možnosti hry s maskou a jejich použití. Začíná se hledáním výrazu, následuje charakter postav, zkoušeny jsou jeho reakce. Prostor, tempo, hlas rozšiřují

sílu výrazu. Nakonec bude s využitím všech zkušeností a poznatků zpracována společná etuda, z níž bude patrné, že maska je něčím zvláštním a fascinujícím, takže nemůže být použita jako náhodné optické "dráždivo".

Vlastní projekty

Jako součást závěrečné zkoušky pracují studenti na vlastním projektu (samostatně nebo v malé skupině) s uměleckým nebo pedagogickým akcentem. Projekty mají pedagogického vedoucího, který vystupuje jako poradce a dbá, aby práce byla řádně rozvržena, aby měla svou dramaturgii a jasnou ideu.

Příklady vlastních projektů:

1. "Ztracené, já tě miluji" - Příprava představení s mladými lidmi mezi 15 a 19 lety v rámci berlínského projektu Chuť, láska, utrpení. Základem hry jsou vlastní zkušenosti mladých s láskou a sexem. V rozhovorech, hrách a improvizacích bude shromažďován materiál a z něj rozvíjen příběh. Aby byla zachována přirozenost a uvolněnost hry, nebude mít příběh pevný text, pouze základní kostru, kolem níž budou účastníci improvizovat.

2. Haraburdí - hra pro děti od 6 - 12 let. - Příběh o Hansovi a Ayse, kteří si na počátku vůbec nerozumějí také proto, že jde o německého chlapce a tureckou dívku. Na společném výletu na čunu poznávají jeden druhého, učí se vzájemnému porozumění. Obě postavy jsou alternovány, aby se všechny děti vystřídaly, a hra je doprovázena rozbořem pocitů a dojmů jednotlivých dětí.

3. Statické obrazy - Statické obrazy jsou zastaveným pohybem - momentkou. Poskládáním momentek může vzniknout film. Látkou pro obrazy je vlastní tělo, plátnem (obrazovkou) prostor. Tato technika může být využita nejen jako příprava pro divadlo, ale také jako východisko pro specifická témata, v nichž se improvizuje, problematizuje, individualizuje. Statické obrazy umožňují vyzkoušet si vyjádření abstraktního a mnohovýznamového.

4. POIIMA - tekoucí obrazy z hedvábí - Poiima je řecký výraz pro výtvar, báseň, umělecké dílo. Hra původně začala jako improvizace, v níž byly použity velké barevné šátky. Rozvíjení hry je hledáním cesty, na jejímž začátku jsou hry těla. Vlákna, která tvoří osnovu, jsou otázky typu: Jakou mám barvu? Z čeho jsem? Jak jsem křehký? Taneční dílo POIIMA vzniká nepřetržitým vnímáním sebe, interakcí s druhými a realizací částečně improvizovaného a částečně vedeného pohybu. Tyto prvky tvoří příběh a vytvářejí v prostoru a čase obrazy z hedvábí.

5. Židovský svět - Projekt týdenní dílny pro děti dvanácti- až osmnáctileté. V první

fázi se účastníci seznamují s realitami, historií, kulturně sociologickými souvislostmi "židovského světa" (včetně návštěvy židovského muzea, hřbitova, obrazové publikace, četby literatury apod.). V další mají posluchači vizuální formou své zážitky zpracovat a tvořivě vyjádřit. Třetí fázi jsou kontaktní hry na téma svátků a obyčejů Židů a křesťanů v kontrastu k životnímu způsobu muslimů, buddhistů. Mimoslovní práce s pojmy "predestinace", "tolerance", "víra". Závěr tvoří zpracování biblického podobenství o prstenu.

6. Hřiště - volné hry - Modelový projekt pro zařízení zabývající se překonáváním společenských konfliktů, prevencí vůči násilí a svépomoci. Vychází ze specifické situace v nových spolkových zemích a vznikl ve spolupráci pedagogů, umělců a psychologů. Základem projektu je dramatická výchova a terapie uměním. Je určen všem generacím. Volné hry jsou realizovány jako půlroční kurs - otevřené setkávání - dílna, v níž mají účastníci pod vedením pedagogů, psychologů a umělců v předváděných hrách artikulovat své aktuální individuální problémy a potřeby. Jsou doprovázeny diskusemi, přednáškami, divadelní prací, hrou na hudební nástroje. Někde je dalším cílem dosáhnout propojení světa postižených se světem zdravých lidí, a proto jsou účastníky kursu také handicapovaní.

7. Cesta do země dětských snů - týdenní dílna pro děti od 8 - 15 let - Pomocí hry s vlastním tělem, šátky, barvami a zvuky děti vyprávějí o svých snech, o místech a situacích, které prožily. Ze shromážděného materiálu potom vznikne koláž, předpokládající, že všichni jsou současně herci i diváky.

Řízená praxe

Fakultativní předmět podle rozhodnutí posluchače. Jsou nabízeny dvě možnosti: praxe učitele dramatické výchovy (dramatu) na některé berlínské škole, nebo mimoškolní práce s dětskými skupinami. Lze spojit s realizací vlastního projektu.

Didaktika vedení hry

Didaktika má v institutu klíčové místo, neboť každé praktické cvičení přináší množství didaktických otázek, které jsou předmětem diskuse a objasňování. V základním cvičení (režie = vedení hry) jde především o poznání zákonitosti hry a jejich jednotlivých fází z didaktického hlediska. Těžištěm jsou tedy didaktické otázky, co, jak a proč se skupinou hraje. Každý vedoucí hry rozvíjí vlastní styl, ale podle základních pravidel. Tato pravidla chce seminář objasnit, analyzovat a rozpracovat.

Vybrala a přeložila
LENKA LÁŽŇOVSKÁ

22. NÁRODNÍ PŘEHLÍDKA DĚTSKÝCH RECITÁTORŮ A RECITAČNÍCH KOLEKTIVŮ - ÚSTÍ NAD ORLICÍ 21. - 23. 5. 1993

PRACHATICKÉ DVOJČE

■ Národní přehlídka dětských recitátorů a recitačních kolektivů měla v letošním roce stejně jako národní přehlídka dětských divadelních souborů pořadové číslo 22. Po Svitavách, několika ročnících v Příbrami a jednom desetiletí v Mělníku se od roku 1992 usídlila ve velmi příjemném městě Ústí nad Orlicí, kde o ni osobně pečuje starosta /který mimochodem chodí pilně na představení, pokud mu to starostenské povinnosti dovolí/ a kde se o ni kromě hlavního organizátora, SKS, stará okresní úřad, kde o ni jeví aktivní zájem i školský úřad a DDM.

Na přehlídce letos vystoupilo vedle sólistů 11 kolektivů s 12 inscenacemi.

K těm souborům, které letos přivezly nejzajímavější inscenace, patřily jak soubory pracující při ZUŠ, tak soubory pracující při ZŠ. Soubor Úsměv z Podbořan /ved. Alena Malá/ si vybral Macourkovu pohádku Sněhuláci a zázrak života, v níž překvapivě položil důraz na lyrickou polohu, která je v tomto absurdním textu také skryta. Stejně příjemné a neméně dobře vybavené byly děti ze ZŠ Křepice ze souboru Křepelky /ved. Jaroslava Dobrovolná/, které s báječným smyslem pro rytmus a tvar rozehrály pásmo veršů Mileny Lukešové Já a skorodům. Oběma vystoupením bylo společné, že obrazy a rozehrávky v prostoru vycházely logicky z básnického textu, pomáhaly v jeho interpretaci a obohacovaly ho. Soubor ZŠ Ležáků z Hlinska /ved. Věra Filipová/ nebyl na národní přehlídce poprvé. Letos zahrál epizodu z knížky Oty Hofmana pod názvem O holčičce Lize, jak šla do školy. Věra Filipová je z těch vedoucích, kteří si našli svůj styl, opírající se o vcelku známé a osvědčené postupy dětského kolektivního přednesu, rozhrávaného ve volném prostoru, využívajícího rytmizace, echa, členění do různých hlasů, de facto filmových střihů atd. Je to vedoucí, která si vědomě neklade nijak avantgardní cíle, ale její práce prokazatelně děti kultivuje, poskytuje jim kvalitní umělecké texty a učí je leccos z dovedností užitečných pro tvarování a pro vystupování na veřejnosti.

Z vedoucích, které známe z několika předchozích národních přehlídek a které patří k těm poučenějším, jsme se v Ústí

potkali také s Janou Zvolánkovou, Emou Zámečnickovou a Marií Husineckou. Všechny tři vedoucí mají svůj výrazný rukopis, své osvědčené postupy při práci s dětmi i při inscenování, nicméně u všech tří se letos projevila nemalá dávka manýrismu. Jana Zvolánková z Prahy 4 připravila s nejmenšími dětmi ve svém obvyklém stylu pásmo z lidové poezie Proč by nám nebylo při zpěvu veselo. Byla to však natolik jízda na jistotu, že bylo třeba upozornit na klíšé, náznaky mechanického přenášení zaběhaných inscenačních postupů a metod na nový soubor malých dětí, aby byl dosažen výsledek - představení - rychle a "efektivně". Ema Zámečnicková předvedla rovněž s nejmenšími /ZUŠ Na Střezině - Hradec Králové/ Hrubinovu veršovanou pohádku Zvířátka a loupežníci a také se uchýlila ke své v poslední době velmi využívané technice rozhrávek situací, motivů, motivků, ale i podružných detailů. Není divu, že pod nápoem těchto bohatých, ne vždy funkčních rozhrávek se dějová linka rozpadala, váznul temporytmus a děti sklouzávaly do přehrávání. Marie Husinecká připravila pro přehlídku se svým souborem ze ZUŠ Písek dvě představení. To zdařilejší, Andersenova povídka Je to naprosto jisté, se vydatně inspirovalo v textu i v inscenačních postupech scénářem Ludka Richtra /aniž to bylo uvedeno v programu/. To druhé, příhoda z Macourkovy knížky o Žofce - Proč musel vyhnout -, sklouzávalo až za hranici vkusu ve využívání dvojsmyslů a v křečovitě nadsázce působící místy dojmem schválnosti.

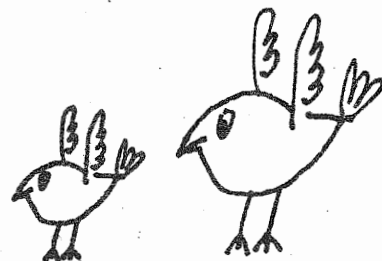
K méně známým nebo novým tvářím na národní přehlídce patřily obě učitelky LDO ZUŠ z Kolína - Jiřina Chlumská a Helena Malechová. První připravila kavkazskou lidovou pohádku O lině Huri, druhá Čapkovu Pohádku ptačí. Obě inscenace měly některými prvky k divadlu, ale ani jedna nevyzněla přesvědčivě. Z Třebíče přijel recitační kolektiv prvních tříd pod vedením Zdeny Marečkové s pásmem Kalužiny, sestaveným z veršů, které si vedoucí napsala sama. Představení bylo příjemné, ale nevýrazné, což bylo do jisté míry dáno

i tím, že texty rozhodně nepatří k skvostům naší poezie. Práce s kvalitními básnickými texty by jistě poskytla dětem bohatší materiál k práci i k hraní.

Ve dvou případech jsme se v Ústí setkali s typickým školním divadlem, resp. recitací tak, jak se začíná v poslední době objevovat, tedy s divadlem vyrůstajícím z potřeb školy, případně přímo z vyučování, a připravovaným učitelem, který se v dramatické výchově teprve začíná rozhlížet. ZŠ Krásná Lípna navčila v rámci volitelného předmětu literárně-dramatická výchova Erbenova Vodníka. Představení problematické, diskutabilní, ale svědčící o tom, že díky práci na představení mohou i osmáci a sedmáci najít své cestičky i ke klasikovi Erbenovi. Současně toto představení ukázalo, že je nezbytné, aby se učitelé ZŠ, kteří chtějí dramatickou výchovu učit, vzdělávali nejméně stejně intenzivně, jako se vzdělávali a vzdělávají vedoucí zájmových kolektivů nebo ti tvořivější učitelé ZUŠ. Příjemným zážitkem bylo skromné představení dětí ze ZŠ Lišnice Kdo nevěří, ať tam běží. Mladá učitelka Simona Marklová, která učí na málotřídce v malé vesnici za Prahou, má od páneboha daný talent pracovat tvořivě s dětmi a dát při té práci prostor každému dítěti, i tomu, které je problémové /LMD apod./. Bylo to představení začátečnické, protože S. Marklová opravdu teprve začíná, ale současně i povzbudivé, protože tu nešlo ani o manipulování dětí, ani o nekritické jásání nad čímkoliv, co děti takzvané přinesou. Kéž by takových učitelů bylo čím dál tím víc.

Věcná informace pro úplnost na závěr: Před přehlídkou a po ní pořádalo v Ústí nad Orlicí Sdružení pro tvořivou dramaturgii 3. dílnu tvořivé dramaturgie, která nabídla padesáti učitelům a vedoucím seminář Dramatická hra a občanská výchova, dvě třídy základů dramatické výchovy pro učitele ZŠ, kteří se přihlásili k projektu Obecná škola, a seminář ke kritériím hodnocení dětského vystoupení.

JAROSLAV PROVAZNÍK

HAVRANE Z KAMENE

Podle knihy TOMÁŠE PĚKNÉHO zdramatizovala JANA KŘENKOVÁ

■ Dramatizace vznikla pro soubor Modrý pták LDO ZUŠ Žďár nad Sázavou 1. cyklu (děti ve věku 10-14 let) původně jako absolventské vystoupení 6. ročníku. Členy souboru jsou i čtyři studenti ve věku 15-17 let.

S předlohou jsme se seznámili v září 1992 a od té doby na ni pracujeme.

S nedokončeným představením jsme jeli na okresní přehlídku divadelních souborů do Nového Města na Moravě, a to nás povzbudilo, že jsme představení dokončili, abychom ho na regionální přehlídce ve Svitavách zahráli celé.

Naši touhou je zahrát představení pro nejbližší přátele a rodiče tam, kde se nápad zrodil, ve starém lomu v lese nedaleko za městem. Možná v srpnu, na soustředění souboru...

Náš "Havran" není jen záležitostí sedmnácti členů souboru. Představení vzniklo za pomoci ostatních dětí, i z jejich nápadů a nebo připomínek, když sledovaly vznikající představení. Nezanedbatelnou radou přispěli i tři naši absolventi - vysokoškoláci.

Postavy :

Mladá
Berta Braunová
Čarodějnice v kápi
Juliána
Berka
Verbíř
Dívka - vypravěčka
Chlapec - hráč na buben
Chór:
čarodějnice,
les,
vojáci,
vlastovky,
skřítkové,
voda

Scéna :

Hraje se v kukátkovém prostoru, důležité je úplné zatemnění v sále a práce se světlem. Deset dřevěných kostek slouží jako Býčí hora, brána statku, pařezy. Na scéně je stále buben, potažený stejnou látkou, do jaké se halí čarodějnice. Vpředu je velký kámen. Vpravo před oponou modrá látka, náznak vody.

Kostýmy:

Chór v černém
čarodějnice mají šedé sametové pruhy látek na ramenou; látky jsou využity i jako zvuková kulisa - let vlaštovek
Havran - přehoz barvy hlíny
Juliána - bílá halenka, bílá sukně, doplněno buď šedým, nebo bílým šálem
Mladá - bílá košilka, přes ni košilka barvy hlíny, později černo-červená sukně (odpovídající vzorku sukně Juliány), červená mašle
Berka - plátěné kalhoty, čepice, sako
Verbíř - tmavé kalhoty, sako - stará uniforma, černý klobouk
Chlapec u bubnu - dlouhá černá halena

Úder na buben.
Tma, rozevřená opona.

CHÓR :

Alidské cesty.
Kresby prstem v kůře,
odněkud
někam.
Nikam odnikud.
A cesta úvozem
a cesty mezi poli.
A cesty z oblázků přes drkotavou vodu.
A cesty podle zdí
a cesty mezi stromy.
A cesty ke křížku
a cesty křížem krážem!

DÍVKA : Zkuste se zastavit... Zkuste pohladit trávu proti srsti a ucítíte vůni staré venkovské skříně, kterou někdo znenadání otevřel. Zkuste nahlédnout do té skříně a může se stát, že nahlédnete do časů, v kterých spolu ještě všichni rozmlouvali : lidé, kameny, skřítkové, stromy.

MLADÁ :

Havrane
z kamene,
na mne si
vzpomeneš!

Světlo na přicházející dívku, dívka přijde z jedné strany, odejde druhou.

Tlumené světlo na jeviště.

Zleva Býčí hora (dřevěné kostky, pokryté látkou travové barvy), zprava vpředu Havran z kamene (kámen a klečící postava, zahalená látkou barvy hlíny). Kolem hory "balvany" - postavy zahalené v šedých přehozích, ležící, schoulené.

Ticho. Nehybný les neslyšně dýchá.

Mladá leží vpředu, protáhne se, odhodlá se a budí Havrana.

Buben - zvuk Havrana.

Havran ožije pohybem křídel na zvuk.

Já vím, že někdy mluvíš. Mluv se mnou, havrane, prosím tě!
Dneska je noc Filipa a Jakuba. Až zapálí ohně na hoře, mám
tam jít? Já se jich bojím, havrane... Takových let jsem sama.
Ale už nechci. Nemůžu!... Jak dopadne ta zkouška, havrane!
HAVRAN :Kámen patří ke kameni, dřevo ke dřevu, železo
k železu. A ty patříš k nim.

Buben - zvuk Havrana. Havran podle zvuku "zhasne".
Marně zkouší přimět Havrana...

MLADÁ :

Havrane! Havrane! Havrane z kamenc.

Večere,

večere,

ať tě den

ubere!

Večere,

večere,

ať tě den

ubere!

Rozplyň se,

měsíci...

Odhodlává se k čarování.

Sebere odvalu a začíná.

ČARODĚJNICE V KÁPI :Přestaň! Přestaň s tím čarováním!
Stejně jsi to říkala špatně!

Nepozorovaně přichází, přihlíží nenávistně.

MLADÁ :To není pravda!

ČARODĚJNICE :Nehádej se se mnou! Radši se koukni! Bojíš
se?

MLADÁ :Proč bych se měla bát?

ČARODĚJNICE :Tak tedy přijdeš? Až měsíc zčervená
a zbledne? Na Býčí horu?

MLADÁ :Přijdu. Až měsíc zčervená a zbledne. Na Býčí horu.

A hlas se jí zachvěje.

Tma.

Zvuk bubnu - proměna lesa.

Z "balvanů" a kořenů se stávají čarodějnice. Poté ticho a slabé
světlo na jeviště - jako když svítí měsíc.

Na stolci a kolem sedí čarodějnice, Berta Braunová stojí proti
nim.

Vyletí a vykřikne, jako by zpívala.

BERTA :Luna už ztrácí krev, sestřičky báby! Oheň ji polyká! Té
vůně!

ČARODĚJNICE :Každý den voní jinak, Berto Braunová!

BERTA :Jak voní neděle, sestřičky báby?

ČARODĚJNICE :Červeným santálem, Berto Braunová!

BERTA :Jak voní pondělí, sestřičky báby?

ČARODĚJNICE :Tak jako aloe, Berto Braunová!

BERTA :Jak voní úterý?

ČARODĚJNICE :Úterý jako pepř.

BERTA :Jak voní středa?

ČARODĚJNICE :Středa jako mastix. Čtvrtek jako šafrán, pátek
jako pyžma.

BERTA :Jak voní sobota, sestřičky báby?

ČARODĚJNICE :Sobota? Sobota sirou voní!!

BERTA :Síry je dost, sestřičky báby?

ČARODĚJNICE :Ano, dost.

BERTA :A žabích hlav?

ČARODĚJNICE :Všeho je dostatek, Berto Braunová.

Procitnou, mluví najednou.

Jako uhranuté, kolébány v rytmu.

Volá plná radosti.

Vylétnou, vyslovily klíč k čarodějné noci.

Hovoří nyní věcně.

JINÁ ČARODĚJNICE :Berto Braunová! Večernice zapadá!
A měsíc...

BERTA :Tak tedy, kozlí kůži sem!

Sírou voní, děvenky báby!

ČARODĚJNICE V KÁPI :Berto Braunová, je tu někdo, kdo sem nepatří. Ale - chťel by.

BERTA :A vida! Já myslela, že je to keř trnky! To je hezkej trik, děvče! Kde ses ho naučila?

MLADÁ :Já, já nevím. To nějak z trémy, paní Berto!

BERTA :Paní! Říkej mi - babo! Pojď blíž a pověz tady "paním", co bys chtěla. A pěkně nahlas, jsou to báby hluché!

MLADÁ :Chci složit zkoušku z čarování... A pak chci být s vámi.

VZTEKLÁ ČARODĚJNICE :Jak jsi mladá!

MLADÁ :Vám se to říká! Ale zkuste si být tak dlouho samy. Mluvit jenom s hady, čmcláky a brouky a jednou za sto let promluvit pár slov s kamenem...

VZTEKLÁ ČARODĚJNICE :Slyšíš ji, holku?

HÁDAVÁ ČARODĚJNICE :Je nějak moc živá!

VZTEKLÁ :Však já jí tu zkoušku pěkně osladím!

HÁDAVÁ :A já jí tu zkoušku pěkně osolím!

VZTEKLÁ :Ty musíš mít všechno jinačí než já!

HÁDAVÁ :Ty taky! Odjakživa. Někdy se mi zdá, že ...

BERTA :Klid, baby!... A učila ses, Mladá!

MLADÁ :Celý ten čas. Od rána do tmy. Každý den.

POTMĚŠILÁ ČARODĚJNICE :Uvidíme, holčičko, co umíš. To říkám já!

HÁDAVÁ :Uslyšíme holčičko, co umíš. To říkám já!

POTMĚŠILÁ :Tak zase začínáš? Já osolím - ty osladiš. Já uvidím - ty uslyšíš. Ale až já tě jednou bacím!

HÁDAVÁ :Já tebe taky!

BERTA :Bude tam klid?... Poslyš, poslyš Mladá. Víš, co tě čeká, když zkoušku neuděláš?

MLADÁ :Vím.

BERTA :Tak začneme.

Čarodějnice v kápi si všimne hromádky, keřiku?

Kůže přilétne zpoza Býčí hory.

Berta ji tiskne k sobě.

Naznačuje směrem ke "keřiku".

Překvapí Mladou, nečekaně z ní stáhne látku, pod níž se schovává. Usmívá se na ni povzbudivě.

Narovnává si tělo - větvičky.

Čarodějnice se naladí nepřátelsky, výhružně.

Bojí se, jen pohled na Bertu jí dodá odvahy.

Obě vyletí a vjedou si do vlasů.

Autoritativně na baby a vlídně na Mladou.

Zbledne, ale napřahuje k Bertě ruku.

Ruka pálí. Mladá ucukne.

Buben - zvuk čarování.

MLADÁ :Začneme zkoušku!

ČARODĚJNICE :Ptej se, Berto Braunová, jakou barvu luna chová?

MLADÁ :Luna?... Stříbrnou.

BERTA :Dobře, děvče.

ČARODĚJNICE :Ptej se, Berto Braunová, jaký kámen luna chová.

MLADÁ :...Diamant.

BERTA :Správně. A dál?

ČARODĚJNICE :Ptej se, Berto Braunová, jaké zvíře luna chová?

MLADÁ :Kočku. Ptáka a kraba.

BERTA :Výborně, holka. A dál?

ČARODĚJNICE :Ptej se, Berto Braunová, jaké býlí luna chová?

MLADÁ :Lilek jedlý, vlčí mák, leknín, rákos, tamaríšek.

BERTA :To stačí. Tohle znáš.

Vykřikne strachem a bolestí.

Hledí na Mladou jako uhranutá.

Úder bubnu.

Na rozdíl od ostatních je Berta správnou odpovědí potěšena.

Úder bubnu.

Úder bubnu.

Je čím dál jistější, vydechne a netřese se.

Úder bubnu.

Oběma se uleví. Napětí pomíjí.

Ne tak u ostatních čarodějnic.

MLADÁ :Jak já se těším, až budu smět být s vámi! Ani nevíte, jak mi bylo smutno!

ČARODĚJNICE :Jen se netěš předem! Zeptej se jí, Berto, jak se luna vykuřuje!

MLADÁ :Vykuřuje?

ČARODĚJNICE :Nevíš, co?

MLADÁ :Já, já si vzpomenu... Pálí se bílý mák a kafr a dřevo aloe a žabí hlava..., žabí hlava...

BERTA :A síra...

ČARODĚJNICE :Braunová napovídá!

BERTA :Říkám si to pro sebe!... No, děvchenko, vzpomeň si: s...í...r...

MLADÁ :Sýr!

ČARODĚJNICE :Sýr!

ČARODĚJNICE V KÁPI :Tak konec, Berto. Já si ji беру první.

BERTA :Počkejte, baby. Ještě jednu otázku. Ale tu musíš znát, nebo...

ČARODĚJNICE :Jak se dělá topolová mast?

BERTA :To je těžké sestřičky, topolová mast. Sama bych ji už asi nesvedla. Dělá se jednou za život a stačí se trochu pomazat, aby člověk lital.

ČARODĚJNICE :Košť se pomaže, Berto.

JINÁ ČARODĚJNICE :No tak, Mladá, jak se dělá topolová mast?

MLADÁ :To se vezmou čerstvé listy máku, rulíku... a blínu. Vaříme na sádle. Pak přidáme pupence z topolu. Za den a noc se všechno propasíruje, sedlinu rozpustíme. Tak a je to, sestřičky báby!

BERTA :Výborně, děvchenko!

ČARODĚJNICE V KÁPI :Zapomněla na lilek!

BERTA :Jak to?... Počkej... Opravdu! A hrome!

S citem čarodějnice, nechte ji aspoň trochu naživu!

ČARODĚJNICE :Berto Braunová, někdo sem jde!

BERTA :

Tiše, sestřičky báby!

Sčísňte vlásy,

změňte se v lísky,

změňte se v býlí,

ať vás nevidí,

sestřičky báby!

JULIÁNA :Je tady někdo?

STAŘENKA :Jenom já, holčičko. A jakpak ses tady octla?

JULIÁNA :Kluci ve vsi praskají bičem, aby odehnali čarodějnice, a já je hledám. Já si už totiž vůbec nevím rady.

STAŘENKA :Snad nebude tak zle... Ukaž, co to tady máš?

JULIÁNA :To je durman, proti čarování.

STAŘENKA :Ale, ale! To ti musela poradit nějaká pověřivá osoba.

To nic... To se ti jen hlava zatočila!

BERTA :

Zcučejte vlásy,

změňte se v lísky!

Úder bubnu.

Ulekne se.

Zasyčí.

Opravdu napovídá.

Ječí a vřeští, cení zuby.

Krátce se radí.

Místo očekávaného zvuku - ticho

Získala čas, aby se vzpamatovala.

Vyletí a zaječí, ostatní po ní.

Čarodějnice ji neslyší, utvářejí kolem Mladé kruh. Ta se snaží utéci, ale marně.

Buben - zvuk se zrychluje a sílí...

Vše ustane. Ticho.

Berta má opět první slovo. Čaruje.

Mladá leží bez dechu stranou.

Buben - zvuk čarování.

Na planině vyrostou lískové keře, lodyhy hadince, rmenu, starčeku.

Světlo na Býčí horu. Na úpatí sedí stařenka a probírá se bylinkami v uzlíčku.

Přichází Juliána.

Nečekaně strhne Juliáně amulet, odhodí ho. Juliána se zapotácí, ale stařenka ji zachytí a usadí.

Zvuk bubnu - čarování.

Stařenka se náhle mění v Bertu Braunovou a čaruje.

Proměň se, býlí,
ať vás zas vidím,
sestřičky báby!

JULIÁNA :Takže jsem tu dobře? Vy jste čarodějnice?

ČARODĚJNICE :

Jaké má nohy? Bělounké!

Jaké má prsty? Tenounké!

Jaká má líčka? Červená!

MLADÁ :

Rozpul se, oříšku,

rozpul se, noci.

Svlékni se, hade.

Svlékni se, noci.

Rozplyň se, měsíci.

Zhasni večernici.

ČARODĚJNICE :Berto Braunová! Jitřenka vyšla!

Berto Braunová! Stromy se zavírají!

Berto Braunová! Měsíc se ztrácí!

BERTA :Sedlcíte košťata, sestřičky báby,

ztraťte se v povětří!

Nemůžeš přece ještě takhle čarovat sama, Mladá. Dávej na sebe pozor!

Keře se zbavuji listů, mění se jako hejno oškubaných ptáků.

Oči na Juliánu jako chtivé mýry kolem ohně.

Juliána nevidí nebezpečí, nemá durman.

Divoký chechtot. Postupně uzavírají kruh.

Buben - k tanci.

Výsknou jak na veselce, Juliána se točí, točí, umdlévá...

Mladá procítá, uvidí tanec. Načrtává čarodějny kruh,

nepozorovaně se svléká a čaruje.

Světlo na Mladou.

Tanec se zpomaluje a tichne s pokračujícím čarováním Mladé.

Plné světlo.

Leží zbavené síly na zemi.

Na báby velitelsky, ale na Mladou hlasem jako chomáč trávy.

Odlétne za ostatními.

JULIÁNA :Co tady děláš?

MLADÁ :Já jsem zahнала noc!

JULIÁNA :Ty?

MLADÁ :No, já!

JULIÁNA :To ti teda pěkně děkuju. Myslíš, že to bylo lehké,

utéct našim? Oknem? Proč myslíš, že jsem sem šla?

MLADÁ :To ses nebála?

JULIÁNA :Bála - nebála. Co teď budu dělat? Já chci Janka

a všechno se proti mně spiklo.

MLADÁ :Co je to - janka?

JULIÁNA :Tak se jmenuje : Janek... Když se ti na mě podívá,

tak je mi hned zima, hned zas horko. A jaké má ruce!

A obličej!... Někdy jako měsíc v úplňku, jindy zas jako sluníčko.

MLADÁ :Tak to je čaroděj!

JULIÁNA :Čaroděj! Ten tak! Pase koně. Přitom píská na

píšťalku... Ale když jde, tak jako kdyby ti šel ke mně strom.

MLADÁ :Ty umíš pěkně mluvit!

JULIÁNA :Kdepak, to jenom když mluvím o něm. To mi pusa jede.

MLADÁ :Já ti pomůžu, chceš?

JULIÁNA :Ty?... A kdo vlastně jsi?

MLADÁ :Čarodějnice... Sice jsem zrovna propadla při zkoušce, ale čarovat umím. Někdy něco možná spletu, ale nakonec, no uvidíš!

JULIÁNA :Ty že bys mi pomohla?... A co bys za to chtěla?

MLADÁ :Já? Nic... Jenom snad..., nikoho nemám, víš... Když ti pomůžu, budeš pak se mnou?

JULIÁNA :S tebou? To jako myslíš bydlet? Tady v lese?

MLADÁ :Třeba jinde. Povídaly bychom si, smály se...

JULIÁNA :Takže se chceš vlastně kamarádit. Proč ne? Vždyť já taky nikoho nemám! Jenom tátu, mámu - a Janka. Jenomže toho jen zdálky...

MLADÁ :Tak platí?

Leží omráčená, omámená.

Okukuje Juliánu, poleká ji.

Obléká se.

Juliána se jí stále víc líbí.

Zvuk - triangel - zvonění z kostelíka.

JULIÁNA :To už je tolik? Já doma dostanu!

MLADÁ :Chceš tam být hned?

JULIÁNA :To víš, že chci!

MLADÁ :A jak se vlastně jmenuješ?

JULIÁNA :Juliána.

MLADÁ :Tak počkej Juliáno!

Ať otevře vítr bránu,

ať odnese Juliánu.

MLADÁ :A je pryč. To nic nebylo.

JULIÁNA :Kdepak pryč! Ty jsi ale! Tady jsem! Jako šiška!

Ještě se směj!

MLADÁ :Promiň. Asi jsem se spletla.

Ať otevře vítr bránu,

ať odnese Juliánu!

Tak teď už je pryč doopravdy.

Šťastná, sebevědomá.

V oslovení je láska.

Čaruje s opaskem, suverénně, radostně.

Juliána se dopotácí k Býčí skále a uvízne na ní.

Hezky se pochválí.

Mladá si ji teď všimne a vyprskne.

Opakuje čarování, ale otočena na druhou stranu.

Juliána se odlepi a odletí.

Vzadu tma, přestavba Býčí hory na bránu, zatím zakrytou přehozenými pruhy látek. Světlo vpředu na Mladou, která si zpívá.

MLADÁ :

Povol si uzdu,

sluníčko!

Není kam spěchat,
když máš tolik přátel.

Jedni tě obléčí,
druhé zas obíháš ty.

Někoho mít : to je jak

nechat si narůst

dvě ruce navíc, dvě nohy,

oči. Někoho mít. Ach,

to je jak vidět svět

dvakrát, a přitom stejně...

Světlo na Havrana.

Mladá k němu přijde - přitanečí, rozradostněná.

MLADÁ :Havrane. Havrane z kamene. Ani tě nebudím, ani se
tě na nic neptám. Už nejsem sama. Komu jinému to mám
povědět?

HAVRAN :Kámen patří ke kameni,

dřevo ke dřevu, železo k železu.

Zvuk bubnu - Havran ožije sám.

Pohne křídly, promluví.

Buben - Havran opět zkamení.

MLADÁ :Když nechci, tak se vzbudíš a říkáš, co vím a co
vůbec nechci slyšet. Konečně si někoho najdu, a ty... Havrane!
Havrane z kamene! Nezlob se na mne, havrane...

Prosí a tulí se k němu.

Plné světlo.

Přichází nepozorovaně, pak Mladé zakryje oči. Ta se vyleká.

Radost, zmatek, rozpaky z lásky.

JULIÁNA :Dobrý den! Čarodějnice se také lekají?

MLADÁ :Juliáno!... Juliáno!

JULIÁNA :Já vím, že jsi čarovala. Abych už přišla, viď. Jenže

s našima nehrou žádná kouzla. Že prý nesmím vytáhnout paty z domu.

MLADÁ : Vytáhnout paty?!

JULIÁNA : To se jen tak říká! Koukej, co jsem ti přinesla.

Obleč si to.

Ty jsi ale nešika!

Vypadáš docela jako holky od nás... Jenom ještě trošku... No jako čarodějnice prostě... Nemůžeš s tím něco udělat?

MLADÁ : Můžu... Ale nejdřív si tě musím trochu prohlédnout...

A teď se otoč. A neposlouchej.

Chápe doslova, rozesměje Juliánu.

Roztřásá před mladou sukni.

Mladá se s tím potýká.

Juliána jí pomáhá, vplétá jí do vlasů mašli, prohlíží ji.

Prohlíží skvrnu na tváři.

Rychle se rozhodla.

Zváží a zprísni. Odběhne ke studánce.

Světlo na vodu.

MLADÁ :

Vodo, vodičko,

prohni se maličko.

Vodičko v tůni,

uhni mé dlani.

Kladu ji na vodu,

schovej mi podobu.

Klade dlaně na hladinu, ta se nepatrně pohne. Mladá na ni vloží uzlík se šaty a přiloží tvář. Voda smyje skvrnu na tváři.

Přiběhne k Juliáně a tiše ji obejmě, září.

JULIÁNA : Páni!... Kolik je ti vlastně let?

MLADÁ : U nás je to jiné... Každý má svůj čas. Vítr, kameny...

Mně říkají Mladá, ale je mi víc než třeba starým lidem.

JULIÁNA : Jó, čarodějnice... Tak jdeme!

MLADÁ : Kam?

JULIÁNA : Za Berkou. My mu říkáme Poberka, ale on to neví.

On je pán! Tak pojď!

Vede Mladou, té se nechce.

MLADÁ : Juliáno nechod tam!

JULIÁNA : Já musím.

BERKA : Koho to sem čerti nesou?... Ale! Oni to jsou andělíčkové! A jak jsou nastrojené! Snad ne na námluvy?

JULIÁNA : Na námluvy velkomožný pane.

MLADÁ : On je opravdu velko - možný?

BERKA : Co je šeptem, to je s čertem!

MLADÁ : Vidíš, vždyť jsem ti to říkala.

BERKA : Kdy by panna chtěla mít veselku?

JULIÁNA : Třeba hned, velkomožný pane!

BERKA : Když hned, tak hned. Pan otec proti tomu jistě

nebude. To budeme párek!... A tahle půjde za družičku?

MLADÁ : On si myslí, že bude ženich! Vypadá jak za groš kudla, čerta se dovolává...

BERKA : Nonono! Šla pryč! Tak šla, šla, šla! My si tu potřebujeme promluvit.

Světlo na bránu.

Zabouchá. Ozve se zlý štěkot.

Stojí nedůvěřivě opodál.

Opět chápe doslovně a Berku prohlédne ihned.

Zapomene šeptat.

MLADÁ : Tak dobře. Půjdu... Ale zároveň tu zůstanu.

Nikdo z lidí ať mě nevidí.

A ani myši ať mě neslyší.

BERKA : Kdepak je?

JULIÁNA : Ona je jako myška, velkomožný pane... Ale já jsem vám chtěla povědět...

BERKA : Nemusí, souhlasíme se vším.

Juliána naznačuje, aby poslechla.

Překvapí Berku, stáhne mu přes oči čepici. Juliána jí pomůže.

Mladá se ukryje za bránou, přímo Berkovi nad hlavou. Čaruje.

Vzpamatuje se a sundá čepici.

JULIÁNA :Ale já nechci vás, ale Janka!
 BERKA :K čertu! Copak se zbláznila?
 JULIÁNA :To ano, do něho, jak se říká.
 BERKA :A páni rodičové, dali jí souhlas?
 JULIÁNA :No, oni...
 BERKA :Nedali, to dá rozum. Ale vždyť my už ji taky
 nechceme. Soupeřit s vlastním pacholkem!... Poslouchala... Ať
 si ho vykoupí!
 JULIÁNA :Vykoupí?
 BERKA :No ano, je u nás ve službě přeci. Ať tatík sáhne do
 truhlice. Peněz má dost. Pacholek dělá v maštali, tak ať je těch
 peněz jako much, co tam koně otravují.
 JULIÁNA :Much, velkomožný pane?

Berka nepromluví a odejde.

Vzadu zakrýt bránu látkami, světlo vpředu na Mladou. Juliána
 sedí stranou.

MLADÁ:
 Popožeň koně,
 sluníčko.
 Máš tolik přátel, tak
 nenech je čekat. Nač
 bys jim pak bylo?
 Vždyť někoho mít, to
 je jak stavět si dům,
 v něm okna i dveře adu domu vcházet...
 Ach, Juliáno!

JULIÁNA :Jak se můžeš usmívat! Všechno je pryč! Copak jsi
 neslyšela? Chce peníze! Plné světlo.

MLADÁ :Vaši peníze mají, ne?

JULIÁNA :Víš, jak na nich táta sedí?

MLADÁ :Chudáček! Pořád?

JULIÁNA :To se jen tak říká. Prý chudáček. On chodí
 s klíčkama od truhlice i spát.

MLADÁ :To se taky jen tak říká?

JULIÁNA :Ne, to je doopravdy. A nedělej si ze mě legraci.
 Slíbilas mi, že mi pomůžeš.

MLADÁ :Tak počkej, nenabírej! Peníze! Copak, ty bych možná
 uměla. Nevím ale, jestli dlouho vydrží... Zvázní, přemýšlí.

JULIÁNA :Ty bys je uměla? Vyčarovat?

MLADÁ :Horší to bude s těmi mouchami. Jejich pánem je
 totiž...

JULIÁNA :Jsi... trochu legrační, ale...docela ráda tě mám...

MLADÁ :Opravdu??? Tak já tedy... Já ti tedy slibuju, že do
 rána peníze budou. Budu muset čarovat, budu se dost bát, ale
 pro tebe...

JULIÁNA :Budou?

Vyletí radostí.

Nechápe nebezpečí.

Mladá uchopí Juliánu za ruce, točí se s ní jako v tanci a tak ji
 odvede.

MLADÁ :
Vlaštovky?
Divocí lovci,
skryjte se v noci.
Neplašte vlky.

Divocí vlci,
skryjte se v noci.
Neplašte ptáky!

Divocí ptáci,
skryjte se v noci.
Neplašte vlaštovky!

Tlumené světlo.
Mladá pozoruje oblohu, rozdýchává se, je neklidná.
Zvuk - zahřmění. Bouřka.
Mladá si vzpomene.
Čaruje.

Zvuk - zahřmění.
Mladá upadne a volá.

Zvuk - zahřmění.
K Mladé se blíží postavy se zahalenými tvářemi.
Mladá maluje kruh, a ony pouze přejdou.

Zvuk - vlaštovčí křídla.
Přelétne několik vlaštovek, jedna, zraněná, poslední, nese váček
s penězi. Zastaví v kruhu a upustí jej.
Světlo - blikne na vlaštovku.
Mladá sebere váček, štitivě ho odsune stranou a odpočívá
schoulená.

MLADÁ :Juliáno!
JULIÁNA :Proč mi je bereš?
MLADÁ :Nesmíš na ně moc myslet. Peníze jsou jen zlaté
mouchy, než se naděješ, uletí.
JULIÁNA :To máš pravdu. Zvlášť mě se moc nedrží. Tak pojďte
cinkilinky. Ať si vás Poberka velkomožný třeba upeče a sní...
Janku, já si tě jdu vykoupit jako marcipánového vojáčka z poutí!

Plné světlo.
Juliána přibíhá, běží k penězům. Pohrává si s nimi a jejich
cinkání probudí Mladou.
Mladá jí bere váček z rukou.

Zvuk bubnu - krátký motiv verbířského pochodu.
Juliána zatuká na bránu, odhodí váček před vrata a uteče.

BERKA :A hrome!... Ta ražba! Na líci muší hlava. Na rubu
muší paťátek!

Hej, verbíři! Verbíři, na slovíčko!
Mám pro něj nápad.
VERBÍŘ :Nápad? To není nic pro nás. Pro nás je spíš přepad.
Rozumíš? Koně s hadrem na kopytě. Zahouká seječek. Naše
znamení. Tramtadadá! To je přepad. Anebo výpad. Rozumíš.
Brána se otevře. Padací most! Vyráží jízda...
BERKA :Je tu jeden takový mládenec. Koňům rozumí...
VERBÍŘ :Sem s ním! Jméno?
BERKA :... Jan.

Vyjde za zvukem peněz.
Zajde, vysypané peníze cinknou a vzápětí se ozve zvuk -
bzučení much.
Berka vyběhne, thuče a odlání mouchy.
Postupně silící zvuk - pochod připoutá jeho pozornost.
Nabízí korbílek, a tak ho láká.

Pochod ustane, verbíř sahá po korbílku.

Dostává se do ráže.

Naznačí, kde ho najde.
Verbíř vejde do statku.

HLASY VESNÍČANŮ :Janku!!! Uteč!... Janku!

Hlasy za scénou.
Buben - rámus.
Poslůže ticho.
Tina.

MLADÁ :Kdo někoho má, ten
žije si v pomalém létě...
Kdo někoho má, ten
je jako vážka
a taky jak rákos,
na který tiše sedá...

JULIÁNA :Vzali ho na vojnu, slyšíš? Vráti se za sedm let! Jestli
zůstane naživu...

VERBÍŘ (za scénou) :Tak hněte kostrou, mládenci! Tohle že je
krok vojáka? To vás ještě palice bolí po tom vínečku, kterým
jsem vás hostil? Však vás vojna naučí! Raz! Dva! Naučí umět
padnout jak jedle!

ZPĚV (za scénou) :Nikdy jsem nemyslel,
že budu voják,
že budu od milé
prýč maširovat...

JULIÁNA :Pomoz mu! Pomoz mu!

MLADÁ :Ale to bych musela...

JULIÁNA :Prosim tě!... Nebo se zabiju!

MLADÁ :Zabiješ?... Tak dobře, udělám to.

Světlo vpředu na Mladou.

Mladá vstává (po čarování peněz ležela schoulená u studánky)
a potichu si zpívá.

Přiběhne, hlavu zavinutou v tmavém šálu, pláče.

Buben - vojenský pochod. Postupně se přidává dupot
pochodujících, do toho je slyšet verbíře.

Nápěv se opakuje dvakrát, silí a slábne, jak se vojáci přibližují
a vzdalují.

Plné světlo.

Juliána uteče.

MLADÁ :
Zacpěte si uši,
hraboši a myši,

rezaví mravenci,
jeleni a srnci,

pavouci a brouci,
jezevci a vlci,
všichni lesní ptáci.

Klaním se vám,
duchové stromů -
Klaním se vám,
duchové stromů,
na stranu polední,
dubovým proutkem
vás prosím.

Tlumené světlo.

Čaruje, hlasem lesa šumí.

Přichází strom - les, černé postavy vyrůstají kolem pařezu
(kostka ve středu scény).

Zvuk - praskot dřeva (velikonoční řehtačka) při praskotu
postavy strnou.

Třesk.

Třesk.

Světlo na propletený strom, vytvořený z postav. Tváře zakryté,
oči zavřené.

Mladá vykřikne, ale v odpověď ticho.

Naznačí pohybem hlazení větvičkou. Strom se pohne, vzdychne
a upře na Mladou podivný pohled.

Mladá couvne ke studánce, upadne.

Buben - zvuk pochodu.

Strom se rozpadne, zformuje do útvaru a jako vojáci odpochoduje.

Mladá nemůže vstát.
Plné světlo.

Juliána přiběhne, volá.

JULIÁNA :Viš to už? Janek se vrátil!... Jak jsi to provedla? Prý zničehonic šli s verbiřem úplně jiní vojáci.

MLADÁ :To byly... stromy... Snad se vrátí... Jsi už šťastná?

Budeme se už kamarádit?

JULIÁNA :Ty smutná čarodějnice! Vždyť se přece spolu dávno kamarádíme!

Nevidí, že Mladá je unavená, ale přisedne k ní.

Tak si představ : Řeknu našim, že bude svatba, že mám ženicha, políbím mámě ruku, tátovi skočím kolem krku, ale on nasadí vážnou tvář, jako že se staral, abych byla paní, abych se měla líp..., a zkrátka že můj ženich musí mít modrou krev.

MLADÁ :Modrou krev? Proč?

JULIÁNA :To se tak říká! Musí být rytíř nebo zeman nebo hrabátko.

MLADÁ :Hrabátko? A nač?

JULIÁNA :Naši na modrou krev vždycky stonali.

MLADÁ :???

JULIÁNA :Pomoz mi!

MLADÁ :No dobře, ale jak?

JULIÁNA :Když naši chtějí modrou krev..., tak Jankovi krev třeba obarví! A bude to!

Je pyšná na svůj nápad, nepostřehne, jak Mladou vyděsila.

MLADÁ :Ona vůbec neví, o čem mluví!!!

Pro sebe.

JULIÁNA :Naši jsou tak hodní! Než jim dojde, že jsme je převezli... Ale co pak zmůžou?

MLADÁ :Obarvit krev..., očarovat vodu... Prosit Ryby na nebi...

Mluví k sobě, ale náhle běží k Juliáně.

Byla bych sama proti celé zemi, Juliáno?!

JULIÁNA :Copak nechápeš, že bez něho bych byla sama?

Sama - i s tebou!

Mladá ji chce obejmout, ale Juliána ji odstrčí.
Uteče.

Světlo vpředu na Mladou.
Třeše se a ruce ji neposlouchají jako vyplašení bělasci.

MLADÁ :Půjdu očarovat vodu... Ale myslí na mě, než to skončí, prosím tě...

SKŘÍTCI :Modrý kámen...

Zaklínala pod zemi... skřítky...

Vzala modrý paprsek...

Zaklínala Ryby na nebi...

Modrou barvou vodu obloudila...

HLAS BERTY BRAUNOVÉ :Vodu obloudila!!!

MLADÁ :

Tma.

Slabě světlo na scéně.

Přiskakují a přilézají skřítki. Berou "hřeby" (hranoly), bubnují a klepají na ně, blíží se k Mladé. Ta čaruje beze slov. Běhá od vody, čaruje k nebi, stále tam a zpět.

Zvuk - buben a hrom.

Leží u studánky, ale z posledních sil vstane a skřítky zažene, potom znovu upadne.

Tma.

Promluví do tmy.

Tak vidíš, Juliáno... Přece se to povedlo.

VESNÍČANÉ (za scénou): Už jedou! Už jedou!
Ženich! Nevěsta!
MLADÁ: Juliáno!

JULIÁNA: Ty ses přišla podívat? Já jsem tak šťastná!! Taky si musíš někoho najít!

MLADÁ: ??? Co to říkáš?

JULIÁNA: Taky si musíš někoho najít. No, co se díváš tak smutně? Takhle bys každého ušmátila, to nesmíš!

HLAS JANKA (za scénou):

Juliáno!

JULIÁNA: Nežlob se, já mu všechno pověděla, a on řekl, že to čarování musí přestat... A ty jsi dávno říkala, že nechceš. Nač už taky, že? Tolik jsi mi pomohla! Kam se líbají čarodějnice, na nos?

JANEK (za scénou): Juliáno!

Z hranolů je postaven náznak plotu.
Světlo vpředu na Mladou.
Zvuk - vyzvánění (triangl).
Kopyta - kočár (kokos, ořech).
Hlasy vesničanů, svatebčanů.

Mladá se přidržuje plotu, vyhlíží zdálky.
Zvuky ustanou.
Plné světlo.
Juliána přiběhne, má přes hlavu svatební šál.

Ohlédne se a drmolí, aby to už měla za sebou

Přeběhne kolem plotu za Mladou

Juliána odběhne za hlasem.

Tma.
Světlo vpředu na Mladou.
Vzadu se z plotu připraví Býčí hora.

MLADÁ:
Vodo, vodičko,
prohni se maličko.
Vodičko v tůni,
uhni mé dlani.
Kladu ji na vodu,
vrať mi mou podobu.
Kladu ji na vodu,
vrať mi mou podobu.

Mladá se naklání nad vodu a čaruje. Voda se jen malinko pohne, ale neodpovídá.

BERTA: Luna už ztrácí krev, sestřičky báby.
Oheň ji polyká!... Té vůně. Té vůně!
ČARODĚJNICE: Každý den voní jinak, Berto Braunová!
BERTA: Jak voní neděle, sestřičky báby?
ČARODĚJNICE: Červeným santálem, Berto Braunová!
BERTA: Jak voní pondělí, sestřičky báby?
ČARODĚJNICE: Tak jako aloe, Berto Braunová!
BERTA: Jak voní úterý?
ČARODĚJNICE: Úterý jako pepř, středa jako mastix,
čtvrtek jako šafrán, pátek jak pižmo!
BERTA: Jak voní sobota, sestřičky báby?
ČARODĚJNICE: Sobota? Sobota sírou voní!!!
MLADÁ: Sestřičky, sestřičky báby! Vemte mě mezi sebe!

Tma. Buben - jako v úvodu.
Tlumené světlo na scénu.
Na Býčí hoře a kolem sedí čarodějnice, stejně jako před rokem.
Obřad probíhá stejně, jen trochu rychleji. Čarodějnice jsou uhranutější.

BERTA: To jsi ty?
MLADÁ: Patřím k vám, poznala jsem to a půjdu třeba na sto let za trest do jeskyně, jen když...
JINÁ ČARODĚJNICE: Už nepatříš k nám.
DRUHÁ ČARODĚJNICE: Už nepatříš k nám, Mladá. Čarovala jsi pro lidi.
TŘETÍ: Nasadila sis jejich tvář.
ČTVRTÁ: Celý svět jsi obrátila vzhůru nohama.

Vyleti ze svých míst.
Mladá běží, klopýtá a pláče.
Čarodějnice strnou, mlčí.

Promluví, ale nepohne se.
Totéž.

Po celou dobu se na rozdíl od prvního setkání s Mladou, kdy

BERTA :Škoda jí! Taková šikovná holka.

byly v pohybu, ani nehnou.
Dívá se přes Mladou.
Dá pokyn a čarodějnice odletí.
Buben - zvuk čarování.

MLADÁ :Havrane... Havrane z kamene...

Světlo na Havrana.
Mladá leží u Havrana.
Bez zvuku!
Havran sejme látku, ukáže nehybnou tvář.

HAVRAN :Co si počneš, Mladá? Voda se ti vyhýbá, zvířata od tebe utíkají, stromy se odvracejí.

MLADÁ :Stromy? Vždyť se přece vrátily!

HAVRAN :Sestřičky báby už tě nechtějí.

MLADÁ :Tak budu čarovat sama.

HAVRAN :Ani to nesmíš.

MLADÁ :Havrane, havrane z kamene. Nemám kam jít.

HAVRAN :Máš před sebou dvě cesty.

MLADÁ :Tolik?

HAVRAN :Můžeš být jako já, z kamene.

MLADÁ :Z kamene? Já?

HAVRAN :Nebo musíš mezi lidi. Stejně už patříš k nim.

MLADÁ :Oni přece o mě taky nestojí, havrane. Víš, jak to bylo s Juliánou. Nic jsem po ní nechtěla, jen...

HAVRAN :Nic? To nic je všechno! To nic se nedá koupit ani vykouzlit! Když není - není. Když je - je. Mocná věc je přátelství, to nic, které jsi po ní tolik chtěla.

MLADÁ :Jenže Juliána...

HAVRAN :Však on čas, až půjde kolem jejich plotu, jí to zlé vrátí.

MLADÁ :To ne! To bych nechtěla.

HAVRAN :Copak se na ni nezlobíš?

MLADÁ :Na nikoho se nezlobím... Já..., já je mám všechny ráda. Vlaštovky... Všechny! Všichni si přece k něčemu jsme.

Stromy, skřítkové, kameny, voda s pláky... Jen... jako kdyby nikdo nevěděl, že jsme všichni zapleteni v jednom klubíčku.

HAVRAN :Já to vím, Mladá. Tomu klubku dali lidé jméno Země.

MLADÁ :Tak, pojď se mnou, havrane! Mezi lidi!

HAVRAN :Copak kámen může jít?

MLADÁ :Kdo mi poradí?... A čarovat nesmím.

HAVRAN :Máš přece srdce, otevřené do všech stran jak ptačí pelíšek. Takoví lidé dovedou někdy málem čarovat. Tak to zkus taky - a měj aspoň trochu štěstí, Mladá.

Chlad jí oblévá kosti.

Přísně.

Neúprosně, spravedlivě, z kamene.

Polcká se, vykřikne.

Pomalu vstává.

Křičí, s nadějí.

Buben - zvuk Havrana.

Havran se zahalí a zmlkne.

Mladá leží u něj. Schoulená.

Tlumené světlo na scénu.

Postupně přicházejí všichni hrající, jen v černém, každý za sebe. Zůstávají vzadu stát nebo si sedají na Býčí horu. Řeknou svou větu a hledí na Mladou.

CHÓR (jednotlivé hlasy) :

Ach,

lidské cesty!

Kresby prstem v kůře,

odněkud,

někam.

Nikam odnikud.

Ach, cesta úvozem

a cesty mezi poli.

A cesty z oblázků přes drkotavou vodu.

A cesty podle zdí

a cesty mezi stromy.

Ach, cesta ke křížku

a cesty křížem krážem!

MLADÁ :Havrane! Havrane z kamene!

Zkouší probudit Havrana.

Havran mlčí.

Už mám jít?
Člověku je někdy ouzko, viš. Tak já jdu.

Zvuk - klekání (triangl).
Ohlédne se, sebere pohozenou sukýnku od Juliány. Rovná ji.

Váhavě sejde k divákům.
Ostatní ji provázejí pohledem, jako by ji poslali.
Opona.

Snímek Ivo Mičkala z představení v Prachaticích 17. června 1993, kde inscenace Havrane z kamene patřila k největším zážitkům národní přehlídky Dětské divadelní léto 1993. (Články o přehlídce DDL uveřejnila Tvořivá dramatika v čísle 9/93.)

O svém souboru Modrý pták napsali jeho členové do Prachatického palubního deníku (zpravodaj DDL) mj. toto:

"Dlouho očekávaná tma. Spojené ruce pomáhají orientovat se v neviditelnou. S napětím očekáváme další vývoj hry. Už končí? Podnětem her bývá vždy stanovené téma. Z kořenů mnoha prožitků se stávají nápady. A už to jede! Všechny nápady spolu s batohy přinášíme z divoké přírody do dramatického sálu. První zkoušky = snaha přizpůsobit naše nápady z přírody na jeviště. Každý z nás si zkusí více rolí a nové podání dá mnoho podnětů, které vytvářejí náš soubor a dávají celkový charakter role. Všichni přemýšlíme, co, proč a jak. Největším nepřítelem je čas, tzv. neúprosný. Před premiérou 'jsme nuceni' trávit spolu většinu času a odstraňovat nedostatky... Padá opona a v každém z nás je krásný pocit z toho, co jsme spolu vytvořili... Dlouho očekávaná tma."

"V souboru je několik 'pilířů', kteří jej drží pohromadě. Nejlepší je to na soustředěních, kdy jsme celý den venku, hrajeme hry, zpíváme, povídáme si a v noci jsme taky spolu. - Začátek představení Havrane z kamene jsme vytvořili také na soustředění. Hráli jsme v přírodě ve světle svíček a bylo to moc fajn. - Se souborem jsme zažily mnohé hezké chvíle i nepříjemné chvílky. Kdybychom měly přestat chodit do souboru, asi bychom se v pondělí (den našich setkání) strašně nudily."

"Já nechodím do souboru moc dlouho. Myslím, že děcka ze souboru znám ale dobře. Snad proto, že v souboru je každý otevřenější. Všichni jsou sami sebou, ale přesto se mi jeví náš soubor jako jeden celek. Samozřejmě že nejsme žádné putičky, dokážeme se pořádně pohádat, ale i přesto soubor drží něco, něco zvláštního pohromadě. Zatím to neumím pojmenovat, ale je to moc krásný."

OBSAH PERIODIKA DIVADELNÍ VÝCHOVA 1964-1974 /VII. část/

ROČNÍK X /1973/

Č. 1

H. Konrad Hoerning : Improvizace a hra spatra

Eva Kröschlová : Pojem uvolnění ve výchově herce /Otázky nejen pro pedagogy divadelních škol/

Josef Mlejnek : Dramatická hra v sovětském tisku

Zdeněk Šímanovský : Dát možnost aneb Co zbylo z "lidušky"

NAŠE TIPY

/Recenze her : Miloslav Dismán : Tři medvídky; Jan Grabovský : Vlk, koza a kůzlátka; Herald Hauser : Zajíček Doveda; Zdenka Horynová : O včelce Lindě; Zora Jirásková-Neta Deborská : Dřevěný zámeček; Jan Karafiát-Jiří Fliček : Broučci; G. Matvějev : Kouzelná galoše; Sergej Michalkov : Zajíček Chlubílek; Václav Vaňátko : Jak květiny přezimovaly/

Č. 2

Soňa Pavelková : Soubor a lidová škola umění

Konrad Hoerning : Improvizace a hra spatra /Dokončení/

Marina Volšická : Dětský přednes ve škole - "přednesové hodiny"

NAŠE TIPY

em /- Eva Machková/... tentokrát pro soubory mládeže
Evidence dětských souborů

Č. 3

Brian Way : Stadia charakterizace u dětí /Z knihy *Development through Drama - Rozvoj osobnosti v dramatické výchově*/

Jana Vobrubová : K diskusi o zciizovacím efektu

Red. : Diskuse o principech "divadla hraného dětmi"

Dalibor Pícka : Divadlo hrané dětmi a dramatická výchova

Jaromír Sypal : Krátce k diskusi o dětském divadle

VÝCHOVA V ZAHŘANÍČÍ

Eva Machková : Doškolení učitelů dramatické výchovy ve Velké Británii

Č. 4

Marie Hejnová : O spolupráci učitele s umělcem v oblasti moderní literární výchovy

Zdeněk Matějček : O dětském hraní

Daniela Musilová : Zkušenosti se systémem kritérií v hodnocení uměleckého přednesu

Kritéria hodnocení inscenací dětských divadelních souborů
Oldřiška Baudyšová : Mezinárodní "divadelní dílna" v Scheersbergu 1973

Blanka Pešinová : Amatérské divadlo v Nizozemí /Podle materiálů z časopisu *Accent* zpracovala Blanka Pešinová/

NAŠE TIPY

/Recenze her : Miloš Macourek : Jedničky má papoušek; Alois Mikulka : Měsíc v anténách /Šašulda a Sluníčko/ Pavel Šrut : Generál Ivanka/

zi + em /- Zdena Josková + Eva Machková/ : Co nedoporučujeme hrát v dětských divadelních souborech

ROČNÍK XI /1974/

Č. 1

mach /- Eva Machková/ : Mezinárodní organizace amatérů AITA/IATA a její činnost na úseku výchovy

František Skřípek : TIP 73 očima frekventanta

Václav Martinec : TIP 73 očima lektora

Č. 2

Eva Machková : K teoretickým problémům dramatické výchovy /I. část/

Otakar Chaloupka : Dětská literatura a osobnostní rozvoj člověka

Jiřina Novotná-Hůrková : Dětský přednes jako prostředek výchovy ke kultuře mluveného projevu

NAŠE TIPY

/Recenze her obsažených ve sborníku *Děti dětem* - Milan Pavlík : O zlé koze, V. Medvěděv : I hlásky, Octave Pancu-lasi : O kozlátku a třech kozách, Octave Pancu-lasi : Mistři krejčí, I. Novikov-J. Sotnik : Prací zavalený člověk, Erik Vajgl : O duchu z televizoru; recenze sborníku *Do říše pohádky a bajky*; recenze her obsažených ve sborníku *Podvodník na skleněné hoře*: László Hárs : Pět medvídků, Ákos Tordon : Nejím a Všesním, Éva Festusová : Podvodník na skleněné hoře/

Č. 3

Otakar Chaloupka : Dětská literatura a literární kontext

Eva Bičíšková : Příspěvek dramatické hry k socializaci předškolního dítěte

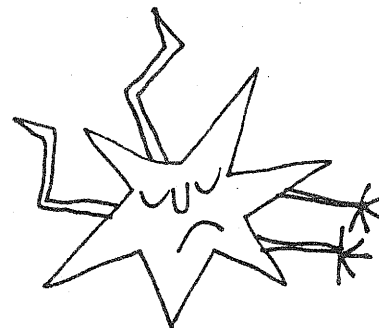
Eva Willigová : Mezinárodní divadelní dílna Scheersberg 1973

Č. 4

Milan Kratochvíl : Pohyb, hlas a řeč /*Resumé knihy A. Musgrave-Homera: Movement, Voice and Speech*/

Otakar Chaloupka : Dětská literatura a její hodnocení

Eva Machková : Na rozloučenou s čtenáři Divadelní výchovy

**INFORMAČNÍ A PORADENSKÉ STŘEDISKO
PRO MÍSTNÍ KULTURU
BLANICKÁ 4
120 21 PRAHA 2**

NOVINOVÁ SAZBA

